

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till bestämmelser om villkorligt fängelse i strafflagen och till vissa lagar som har samband med den

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås att bestämmelserna om villkorligt fängelse skall revideras. Propositionen utgör ett led i totalreformen av Finlands strafflag, som är från 1889. I propositionen bibehålls det villkorliga fängelsestraffets ställning som en viktig del av påföljdssystemet. Däremot slopas det villkorliga bötesstraffet på grund av att denna påföljd används så sällan. Enligt förslaget kan ett fängelsestraff på högst två år förklaras villkorligt, om inte brottets allvarlighet eller gärningsmannens skuld eller tidigare brottslighet förutsätter att ovillkorligt fängelse döms ut. Liksom i dag skall det centrala innehållet i det villkorliga fängelsestraffet utgöras av ett hot om att det fängelsestraff som skjutits upp för en prøvotid verkställs. Det föreslås att böter skall kunna dömas ut som tilläggsstraff till villkorligt fängelse på sam-

ma sätt som i dag. Som ett nytt tilläggsstraff föreslås samhällstjänst som är kortare än den samhällstjänst som döms ut som ett självständigt straff i stället för ovillkorligt fängelse. Det föreslås att det fortfarande skall vara möjligt att bestämma om övervakning av en förbrytare som har varit mellan 15 och 20 år när brottet begåtts. Ett villkorligt fängelsestraff kan verkställas om den dömde under prøvotiden begår ett brott som föranleder ovillkorligt fängelse.

Bestämmelserna tas in i ett nytt 2 b kap. i strafflagen. Lagen om villkorligt straff föreslås bli upphävd. Dessutom föreslås i en del andra lagar ändringar som främst är av teknisk natur.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft tre månader efter det att de har blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
ALLMÄN MOTIVERING	4
1. Inledning.....	4
2. Nuläge.....	5
2.1. Lagstiftning och praxis	5
2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet.....	7
Sverige	7
Norge	9
Danmark.....	9
Tyskland.....	10
3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen	11
4. Propositionens verkningar.....	17
5. Beredningen av propositionen.....	17
DETALJMOTIVERING	18
1. Lagförslag.....	18
1.1. Strafflagen.....	18
2 b kap. Villkorligt fängelse	18
1.2. Lagen om villkorligt straff.....	22
1.3. Lagen om unga förbrytare.....	22
1.4. Straffregisterlagen.....	23
1.5. Lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål	23
1.6. Lagen om strafforderförfarande.....	23
2. Ikraftträdande	23
LAGFÖRSLAGEN.....	24
om ändring av strafflagen	24
om upphävande av lagen om villkorligt straff.....	25
om ändring av lagen om unga förbrytare	26
om ändring av 2 och 10 § straffregisterlagen	26
om ändring av lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål.....	27
om upphävande av 1 § 3 mom. lagen om strafforderförfarande	28
BILAGA	29
PARALLELLTEXTER	29
om ändring av strafflagen	29
om upphävande av lagen om villkorligt straff.....	31
om ändring av lagen om unga förbrytare	34

om ändring av 2 och 10 § straffregisterlagen	35
om ändring av lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål.....	36
om upphävande av 1 § 3 mom. lagen om strafforderförfarande	38

ALLMÄN MOTIVERING

1. Inledning

I propositionen föreslås att de gällande bestämmelserna om villkorligt straff skall ersättas med bestämmelser om villkorligt fängelse. Propositionen hänför sig till totalreformen av strafflagen, och den grundar sig på det förslag som strafflagsprojektet färdigställde 1995. I programmet för statsminister Paavo Lipponens II regering konstateras att utvecklandet av alternativa brottspåföljder fortsätter. Det villkorliga fängelsestraffet är i Finland ett viktigt alternativ till fängelsestraff.

Påföljdssystemet har senast kompletterats med en ny samhällspåföljd, samhällstjänst. Som bäst pågår ett försök med ungdomsstraff, som är en samhällspåföljd som är avsedd för unga i åldern 15—17 år. I propositionen bibehålls det villkorliga fängelsestraffets ställning som den centrala påföljden i frihet i påföljdssystemet i stort sett oförändrad. Villkorligt fängelse innebär liksom i dag att ett straff döms ut och endast verkställigheten av det skjuts upp för en prövotid, vars längd fastställs i domen. Däremot slopas det villkorliga bötesstraffet.

Enligt propositionen kan ett fängelsestraff på högst två år förklaras villkorligt, om inte brottets svårighet, den skuld som framgår av brottet eller gärningsmannens tidigare brottslighet förutsätter att ett ovillkorligt fängelsestraff döms ut. Den som har begått ett brott före fyllda 18 år får dock inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl för detta.

Prövotiden i samband med villkorligt fängelse föreslås vara minst ett och högst tre år, dvs. lika lång som i dag.

Enligt förslaget kan det bestämmas att ett villkorligt fängelsestraff skall verkställas, om den dömde under prövotiden begår ett nytt brott och döms till ovillkorligt fängelse för detta. Varken ett bötesstraff eller ett villkorligt fängelsestraff kan således leda till att ett tidigare villkorligt straff verkställs. Verkställigheten är beroende av prövning i sådana fall när det nya brottet föranleder ett ovillkorligt fängelsestraff. Om det bestäms att det

villkorliga fängelsestraffet skall verkställas, döms för det nya brottet och för det brott som föranlett det villkorliga straffet ett gemensamt fängelsestraff liksom i dag. Det kan då också bestämmas att det tidigare villkorliga fängelsestraffet skall verkställas endast delvis, medan en del av straffet förblir villkorligt med samma prövotid som tidigare.

Innehållet i det villkorliga fängelsestraffet utgörs av ett hot om att det kan bestämmas att straffet skall verkställas. Det är dock möjligt att förena det villkorliga fängelsestraffet med ett tilläggsstraff i form av bötesstraff eller samhällstjänst. Avsikten är att samhällstjänsten endast skall kombineras med villkorligt fängelsestraff på mer än ett år. Samhällstjänsten kan då uppgå till mellan 20 och 90 timmar. I övrigt tillämpas på samhällstjänsten samma regler som på den samhällstjänst som används i stället för ovillkorligt fängelse. Om samhällstjänsten måste förvandlas till ovillkorligt fängelse, skall straffet enligt förslaget uppgå till minst fyra och högst 90 dagar.

Det föreslås att den nuvarande övervakningen som är avsedd för unga förbrytare i åldern 15—20 år tills vidare skall vara oförändrad till sitt innehåll. Domstolen bestämmer om övervakning av den dömde under en prövotid, om detta kan antas främja personens möjligheter att anpassa sig i samhället och förhindra återfall i brott. Behovet av övervakning och övervakningens karaktär och innehåll ses över först efter det att man har fått erfarenheter av den övervakning som sker inom ramen för det pågående försöket med ungdomsstraff och som går ut på att kombinera stöd och kontroll på ett nytt sätt.

Det föreslås att bestämmelserna om villkorligt fängelse skall tas in i ett nytt 2 b kap. strafflagen efter 2 a kap., som gäller bötesstraff. Placeringen av bestämmelserna är temporär, eftersom de föreslagna bestämmelsernas plats i den nya strafflagen skall bestämmas enligt en ny systematik. Avsikten är att i strafflagen skall tas in bestämmelser om straffmätning och val av straffart. Om respektive straffart bestäms mera ingående i

det kapitel som gäller den. Den nya systematiken i strafflagen kan dock till dessa delar genomföras först när strafflagens allmänna del revideras som ett led i totalreformen av strafflagen. Bestämmelser om valet av straffart vilka motsvarar förslagets 1 och 2 § ingår i strafflagsprojektets förslag gällande straffrättens allmänna läror (lagberedningsavdelningens publikation 5/2000, 6 kap. 9 och 10 §).

2. Nuläge

2.1. Lagstiftning och praxis

Det villkorliga straffet infördes i det finländska systemet för straffrättsliga påföljder genom den lag angående villkorlig straffdom (44/1918) som stiftades 1918. Lagen ersattes 1976 med den gällande lagen om villkorligt straff (135/1976). Bägge lagarna har ändrats flera gånger. Ändringarna har gått ut på att utvidga användningsområdet för villkorligt straff.

I Finland har man infört det villkorliga straffet enligt det s.k. kontinental systemet, som innebär att ett straff bestäms men verkställigheten av det skjuts upp och är beroende av den dömdes framtida uppförande. Straffet förfaller om den dömden inte bryter mot de villkor som uppställts för honom eller henne.

Enligt den gällande lagens 1 § kan ett fängelsestraff på högst två år som har dömts ut för ett eller flera brott eller, av särskilda skäl, också ett bötesstraff förklaras villkorligt. Ett fängelsestraff kan förklaras villkorligt, om inte hänsyn till den allmänna laglydnaden kräver att straffet döms ut ovillkorligt. Den som har begått ett brott före fyllda 18 år får efter den lagändring som trädde i kraft vid ingången av 1990 dock inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns välgående skäl.

Enligt 1 § 4 mom. kan jämte det villkorliga fängelsestraffet dömas till ovillkorligt bötesstraff, om enbart ett villkorligt fängelsestraff skall anses vara en otillräcklig påföljd för brottet.

Enligt 2 § förhindrar den tidigare domen användningen av villkorligt straff, om den tilltalade under de tre år som närmast föregått brottet har dömts till ett ovillkorligt fängelse-

straff på mera än ett år. Också i sådana fall kan villkorligt straff dock användas av särskilda skäl. Hindret till följd av en tidigare dom gäller inte unga förbrytare som har varit i åldern 15—20 år när de begått brottet, eftersom en tidigare dom enligt 7 § lagen om unga förbrytare (262/1940) inte hindrar att ett straff som har ådömts en ung förbrytare förklaras villkorligt.

Enligt 3 § lagen om villkorligt straff är straffet villkorligt under en viss, av domstolen utsatt prøvotid, vars längd är minst ett och högst tre år. I lagen finns inga bestämmelser om övervakning av en villkorligt dömd under prøvotiden. Endast den som har varit i åldern 15—20 år när brottet begåtts står enligt 8 § lagen om unga förbrytare under övervakning, om inte domstolen bestämmer annorlunda.

Enligt 4 § 1 mom. kan det bestämmas att det villkorliga straffet skall verkställas till följd av ett nytt brott. Om den dömden under prøvotiden begår ett nytt brott som föranleder fängelsestraff, får domstolen bestämma att det villkorliga straffet skall verkställas antingen helt eller delvis samt låta återstoden av straffet förbli villkorligt med samma prøvotid som tidigare. Om det har dömts till två eller flera villkorliga straff, får domstolen också bestämma att något eller några av dem skall verkställas.

Om det nya brottet föranleder ovillkorligt fängelsestraff och det bestäms att ett villkorligt fängelsestraff skall verkställas, skall enligt 4 § 2 mom. vad som i 7 kap. strafflagen bestäms om gemensamt fängelsestraff iaktas i tillämpliga delar. Det villkorliga straffet verkställs således inte som sådant, varken helt eller delvis, utan som en del av ett gemensamt fängelsestraff.

Det kan enligt den gällande lagen inte längre bestämmas om verkställighet av ett villkorligt straff på någon annan grund än till följd av ett nytt brott som har begåtts under prøvotiden. Möjligheten att bestämma om verkställighet av straff på grund av misskötsamhet eller underlåtelse att betala skadesånd slopades när den nya lagen stiftades.

Om det inte har bestämts att ett villkorligt straff skall verkställas, har straffet enligt 6 § förfallit.

I praktiken döms klart mer än hälften av

fängelsestraffen ut som villkorliga straff. År 1998 dömdes de allmänna underrätterna ut 23 542 fängelsestraff, av vilka 10 599 (45 %) var ovillkorliga och 12 943 (55 %) villkorliga. Av de ovillkorliga fängelsestraffen dömdes 3 957 ut som samhällstjänst. Till ungdomsstraff dömdes 34 personer. Mer än hälften av de villkorliga fängelsestraffen har förenats med böter som tilläggsstraff; 1998 dömdes böter som tilläggsstraff ut i 7 392 fall, dvs. i fråga om 57,1 % av de villkorliga straffen. Över hälften (7380) av de villkorliga straffen dömdes ut för grovt rattfylleri. Böter som tilläggsstraff används framför allt vid grovt rattfylleri, vilket framgår av att ca 90 % av det totala antalet böter som tilläggsstraff döms ut för detta brott. Ca 90 % av de villkorliga fängelsestraff som dömdes ut för trafikfylleri 1998 var förenade med böter som tilläggsstraff, medan motsvarande andel i fråga om de övriga brotten var knappt 10 %.

År 1998 var de ovillkorliga fängelsestraffens längd i genomsnitt 5,8 månader och de villkorliga straffens 2,9 månader. De villkorliga straffens andel av fängelsestraffen är störst i fråga om de kortvariga fängelsestraffen och minskar vartefter straffen blir längre. År 1998 var över 70 % av de kortare domarna på mindre än tre månader villkorliga domar. Ännu när straffet närmar sig två år förklaras fängelsestraffet villkorligt i mer än vart tredje fall.

Av de fängelsestraff som ådöms unga förbrytare som varit mellan 15 och 17 år gamla när brottet begåtts är andelen villkorliga straff stor. År 1998 var vart sjätte (179) av de fängelsestraff (1001) som ådömdes personer i denna åldersgrupp ovillkorligt. Också i åldersgruppen 18—20 år var av de fängelsestraff som dömdes ut (2 928) andelen villkorliga straff (57 %) större än i de äldre åldersgrupperna.

De flesta av de villkorliga straff som har ådömts unga personer har kombinerats med övervakning. År 1997 dömdes sammanlagt 2 768 personer som vid gärningstidpunkten varit i åldern 15—20 år till villkorliga fängelsestraff. I fråga om 454 (16 %) av dem fogades övervakning inte till straffet. Enligt detta har ca 85 % av de villkorliga straff som ådömts unga personer som vid gärningstidpunkten har varit högst 20 år gamla kombi-

nerats med övervakning. Övervakningen var något vanligare i de allra yngsta åldersgrupperna. Under de senaste åren har endast ca 2 % av de villkorliga straff som ådömts unga personer som stått under övervakning verkställts.

Enligt en undersökning som gjorts av rättspolitiska forskningsinstitutet och som gäller användningen och kumulationen av villkorliga straff (Lappi-Seppälä; Rättspolitiska forskningsinstitutet. Forskningsmeddelan den 42; Helsingfors 1999) blir det villkorliga straffet det enda i sitt slag för de flesta av dem som döms till detta straff. Av dem som får sitt första villkorliga fängelsestraff döms ca en femtedel inom de följande 3—5 åren till ett nytt villkorligt fängelsestraff. Också då stannar antalet nya villkorliga straff i allmänhet vid ett eller högst två. Av alla dem som döms till villkorligt straff döms endast 3 % till flera än två nya villkorliga straff under de fem år som följer på den första domen.

För 40 % av de unga som döms till ett villkorligt fängelsestraff blir detta straff det enda, och antalet nya straff är i allmänhet endast ett eller två. En del av de unga döms till t.o.m. flera nya villkorliga straff. Denna problemgrupp utgör ca 10 % av dem som årligen döms till ett villkorligt straff för första gången. Den grupp som får flera villkorliga domar hamnar i allmänhet också slutligen i fängelse.

Enligt samma undersökning har endast en liten del av dem som döms till villkorligt straff ett tidigare villkorligt straff bakom sig. Under de fem åren som föregick domen hade en knapp femtedel av personerna dömts till villkorligt straff.

Förordnanden om verkställighet av villkorliga straff har varit sällsynta. Under de senaste åren har endast någon procent av de villkorliga straffen verkställts. Verkställigheten har i dessa fall så gott som undantagslöst grundat sig på ett nytt brott för vilket ovillkorligt fängelse eller samhällstjänst har dömts ut. År 1998 var antalet sådana fall 320. I ett fall bestämdes det att ett tidigare villkorligt straff skulle verkställas till följd av ett brott för vilket gärningsmannen dömdes till villkorligt fängelse.

Villkorligt bötesstraff har använts ytterst sällan. Endast ett fåtal sådana straff har

dömts ut årligen.

2.2. Den internationella utvecklingen och lagstiftningen i utlandet.

På grund av de negativa effekter som har kunnat konstateras hos frihetsstraffen, har man i olika länder försökt finna alternativa påföljder som kan verkställas i frihet. Det villkorliga straffet har redan länge varit ett av de viktigaste alternativen till ovillkorligt fängelse. Det villkorliga straffet har en stark ställning i de nordiska länderna och de övriga europeiska staternas straffsystem. I det följande redogörs närmare för bestämmelserna om villkorligt straff eller andra jämförbara påföljder i Sverige, Norge, Danmark och Tyskland. Vid valet av påföljd fästs i de övriga nordiska länderna större vikt vid specialpreventiva synpunkter än i Finland. Detta tar sig bl.a. uttryck i att domstolen har omfattande prövningsrätt och i att individuella faktorer i stor utsträckning beaktas vid påföljdsprövningen.

Sverige

I Sveriges strafflagstiftning finns två straff som påminner om det villkorliga straffet i Finland, dvs. villkorlig dom och skyddstillsyn.

Rätten får ge en villkorlig dom för ett brott för vilket påföljden inte bedöms kunna stanna vid böter. En villkorlig dom meddelas om risken för att gärningsmannen kommer att göra sig skyldig till fortsatt brottslighet är liten. En villkorlig dom kan förenas med böter eller, med den tilltalades samtycke, samhällstjänst, men inte med övervakning. En villkorlig dom förenas med samhällstjänst främst i sådana fall när rätten väljer mellan villkorlig dom och ovillkorligt fängelse som straff.

Som särskilda skäl för villkorlig dom eller skyddstillsyn i stället för fängelse kan beaktas om den tilltalade samtycker till att den villkorliga domen eller skyddstillsynen förenas med en föreskrift om samhällstjänst och en sådan föreskrift är lämplig med hänsyn till den tilltalades person och övriga omständigheter. När rätten beslutar om villkorlig dom och förenar denna med en föreskrift om samhällstjänst, skall den i domslutet ange hur

långt fängelsestraff som skulle ha dömts ut, om fängelse i stället hade valts som påföljd.

En villkorlig dom skall förenas med böter, om inte ett bötesstraff med hänsyn till skyldighet att fullgöra samhällstjänst eller andra följder av brottet skulle drabba den tilltalade alltför hårt eller om det finns andra särskilda skäl mot att döma till böter.

Enligt det svenska systemet skjuts bestämmandet av påföljden för brottet upp för en provotid på två år. Den dömde skall under provotiden vara skötsam och efter förmåga försöka försörja sig. Rätten kan ålägga den dömde att under provotiden för den villkorliga domen ersätta den skada som uppkommit genom brottet eller en del av den, antingen i pengar eller genom arbete. Om den dömde inte iakttar vad som åligger honom enligt den villkorliga domen, får domstolen meddela den dömde en varning eller meddela en ny föreskrift eller ändra en tidigare meddelad föreskrift. Den villkorliga domen kan också ändras till någon annan påföljd. Det får då också dömas till fängelse på kortare tid än vad som föreskrivits för brottet. Om en föreskrift om samhällstjänst har meddelats, skall denna beaktas när fängelsestraffets längd bestäms.

Om den som har dömts till villkorlig dom har begått ett nytt brott efter domen men innan påföljden till fullo har verkställts, får rätten döma till särskild påföljd för detta brott eller undanröja den tidigare påföljden och döma till en ny påföljd eller - om brottet har begåtts innan provotiden börjat löpa - förordna att det tidigare utdömda straffet skall avse också det nya brottet. När rätten överväger verkställighet av ett tidigare utdömt villkorligt straff, kan den också besluta att den villkorliga domen skall förenas med en föreskrift om samhällstjänst. Ofta är den nya påföljden skyddstillsyn. Rätten kan också som ny påföljd besluta om varning, bestämma om nya eller ändra tidigare villkor eller föränga provotiden till högst tre år. Också i detta fall kan det dömas till fängelse på kortare tid än vad som föreskrivits för brottet.

En förutsättning också för skyddstillsyn är att påföljden för brottet inte bedöms kunna stanna vid böter. Vid valet av påföljd skall rätten som skäl för skyddstillsyn beakta om det finns anledning att anta att denna påföljd

kan bidra till att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet. Medan villkorlig dom främst är avsedd att användas i sådana fall när risken för fortsatt brottslighet är liten, skall skyddstillsyn användas när denna risk är större och gärningsmannen är i behov av sådant stöd och sådan hjälp som ingår i skyddstillsynen. Skyddstillsynen fortgår under tre år. Tillsynens innehåll varierar, eftersom den kan förenas med olika slag av villkor eller med böter, övervakning under ett år, ett kortvarigt fängelsestraff eller, om gärningsmannen samtycker till det, samhällstjänst. Om rätten förenar skyddstillsynen med fängelse, får den inte samtidigt döma till böter eller meddela en föreskrift om samhällstjänst. Däremot kan skyddstillsyn som kombinerats med samhällstjänst under verkställighetstiden också förenas med övervakning. Samhällstjänsten kan uppgå till mellan 40 och 200 timmar. Syftet med övervakningen är att genom tillsyn och stöd hindra den dömden från att återfalla i brott och att främja personens anpassning till samhället.

Den dömden skall under prövotiden vara skötsam och efter förmåga försöka försörja sig samt iakttä de särskilda föreskrifter som meddelats honom eller henne. Föreskrifterna kan gälla t.ex. den ort där den dömden arbetar eller bor, den dömdes utbildning, behandling av alkoholism eller ersättande av en skada som orsakats genom brottet. Om missbruk av alkohol eller narkotika eller något annat förhållande som kräver vård eller annan behandling i väsentlig grad har bidragit till att brottet har begåtts, kan den tilltalade med sitt samtycke utöver skyddstillsynen åläggas att delta i s.k. kontraktsvård.

Om den dömden inte iakttar vad som åligger honom eller henne till följd av domen på skyddstillsyn, kan personen meddelas varning, övervakningstiden förlängas eller, vid allvarliga överträdelser, skyddstillsynen ersättas med andra påföljder. Om den som har dömts till skyddstillsyn begår ett nytt brott under prövotiden, kan domstolen döma ut en särskild eller gemensam ny påföljd. Ett alternativ är att inte undanröja skyddstillsynen, varvid den kan förenas med en föreskrift om samhällstjänst.

Enligt det svenska systemet är det inte möjligt att samtidigt döma ut såväl villkorligt

som ovillkorligt fängelse för samma brott. En villkorlig dom kan i vissa fall förenas med rättspsykiatrisk tvångsvård.

Vid valet av påföljd skall särskilt avseende fästas vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse. I första hand skall således lindrigare påföljder såsom böter, villkorlig dom och skyddstillsyn användas. Den som har begått ett brott före fyllda 18 år får dömas till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Om rätten likväl finner att påföljden bör bestämmas till fängelse, skall den i stället bestämma påföljden till slutet ungdomsvård under viss tid, dock inte om det med hänsyn till den tilltalades ålder eller andra omständigheter finns särskilda skäl som talar emot detta. Tiden för slutet ungdomsvård uppgår till minst fjorton dagar och högst fyra år. Den som vid tidpunkten för gärningen har fyllt 18 men inte 21 år får dessutom dömas till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det. I fråga om den som är under 21 år kan det bestämmas om överlämnande till vård inom socialtjänsten enligt en särskild vårdplan, om de planerade åtgärderna i förening med böter eller en föreskrift om ungdomstjänst kan anses tillräckligt ingripande med hänsyn till brottslighetens straffvärde och art samt den tilltalades tidigare brottslighet. Tiden för ungdomstjänst kan då uppgå till mellan 20 och 100 timmar.

I Sverige har straffsystemkommittén (SOU 1995:91) föreslagit genomgripande ändringar i påföljdssystemet. Ett mål är att minska användningen av fängelsestraff och att få till stånd en tydligare grovhetsgradering av straffen. Enligt förslaget är de självständiga straffen böter, prövotidsstraff, övervakningsstraff, samhällstjänst, fängelse och kontraktsvård. Det föreslås att rätten när den dömer ut fängelse skall bestämma att straffet skall verkställas antingen på anstalt eller genom elektronisk övervakning. Kommittén föreslår inget villkorligt fängelsestraff.

Det föreslagna prövotidsstraffet och övervakningsstraffet motsvarar villkorlig dom och skyddstillsyn. Straffens innehåll förblir i huvudsak oförändrat. Kommitténs mål har till en del uppnåtts bl.a. genom ökad användning av samhällstjänst som tilläggsstraff och genom att nya påföljder som lämpar sig för

unga har utvecklats så som anges ovan, samt genom att graderingen av straffen har gjorts klarare. Kommitténs förslag har dock tills vidare inte genomförts som sådana.

Norge

I Norge kan en villkorlig dom innebära att antingen verkställigheten eller bestämmandet av ett straff skjuts upp för en prøvotid. Det sistnämnda alternativet används visserligen rätt sällan. Endast verkställighet av fängelsestraff och böter kan skjutas upp villkorligt. Det kan också bestämmas att ett fängelsestraff delvis skall vara villkorligt. En villkorlig dom kan förenas med ovillkorliga böter. I Norge kan åklagaren också besluta om villkorlig åtalseftergift, varvid villkoret bl.a. kan vara att den dömde ställs under övervakning.

I Norge har domstolen, förutom när det gäller rattfylleri, på basis av prövning fritt kunnat välja mellan villkorligt och ovillkorligt straff. Villkorlig dom väljs, om detta trots gärningsmannens tidigare brottslighet är en skälig och ändamålsenlig reaktion. Vid valet av straffart fästs uppmärksamhet vid alla straffmättningsgrunderna. Vid prövningen utgår man från gärningens art och grovhet. I den rättspraxis som styrs av Norges högsta domstol (Høyesterett) har vid grova brott av allmänpreventiva skäl och i fråga om vissa brottstyper annars av hävd och främst av allmänpreventiva skäl valts ovillkorligt fängelse. Vid prövningen beaktas också omständigheter som hänför sig till gärningsmannens person, t.ex. personens ålder.

Prövotiden för en villkorlig dom är i allmänhet två år. Ett villkor för straffet är enligt lagen att den dömde inte begår nya brott. Domstolen kan dessutom uppställa som villkor att gärningsmannen skall stå under övervakning under hela prøvotiden eller en del av den. Övervakningstiden är ett år, om inte domstolen bestämmer annorlunda. Också andra villkor kan fogas till straffet. Dessa kan bl.a. gälla den ort där den dömde uppehåller sig eller personens arbete, utbildning eller kontakter med vissa personer. Villkoren kan gå ut på att den dömde skall fullgöra ekonomiska åligganden, sluta använda alkohol eller narkotika eller söka psykiatrisk vård.

Domstolen kan under prøvotiden ändra eller upphäva villkoren eller ställa nya särskilda villkor i anslutning till straffet även om gärningsmannen inte skulle ha brutit mot villkoren. Domstolen kan också förlänga prøvotiden till sammanlagt fem år, om den anser att det är befogat. Vid allvarliga överträdelser kan domstolen besluta att straffet skall verkställas antingen delvis eller i sin helhet. Domstolen kan också fastställa nya villkor och en nyprövotid.

Om den som har dömts till villkorligt straff begår ett nytt brott under prøvotiden, kan domstolen bestämma ett gemensamt straff för gärningarna eller ett särskilt straff för det nya brottet. Det nya straffet kan vara villkorligt, ovillkorligt eller delvis villkorligt. Möjligheten att döma ut ett gemensamt villkorligt straff för de båda brotten används ofta, i synnerhet när det är fråga om unga personer.

Om domstolen bestämmer ett separat straff för det nya brottet, kan den samtidigt ändra de särskilda villkoren för det villkorliga straffet och förlänga prøvotiden.

I Norge har det föreslagits (NOU 1992:23) att det villkorliga bötesstraffet skall slopas. Däremot föreslås den villkorliga åtalseftergiften bli utvidgad. Förslagen har åtminstone inte tills vidare genomförts.

Danmark

Också i Danmark kan en villkorlig dom innebära att antingen verkställigheten eller bestämmandet av ett straff skjuts upp för en prøvotid. Prövotiden får normalt inte överstiga tre år. I Danmark är uppskov av bestämmandet av straff den form av villkorlig dom som kommer i fråga i första hand, till skillnad från vad som är fallet i Norge. Domstolen skall bestämma ett villkorligt straff, om den finner verkställighet av straffet onödig. Fängelse, arrest och, mera sällan, böter kan dömas ut villkorligt. De villkor som fogas till domen samt den villkorliga åtalseftergiften är också av samma typ som i Norge.

I Danmark kan en dom vara delvis villkorlig och delvis ovillkorlig. Domstolen kan också förena en villkorlig dom med samhällstjänst, om enbart en villkorlig dom inte anses vara ett tillräckligt straff.

Grundvillkoret för en villkorlig dom är att den dömda avhåller sig från brott under prövotiden. Av de övriga villkoren är övervakningen det som har störst betydelse i praktiken. Villkoren är av samma typ som i Norge. Villkoren kan också avse psykiatrisk vård eller missbrukarvård, vid behov på anstalt. Som särskilt villkor kan också uppställas att den dömda ersätter den skada som orsakats genom brottet, men i Danmark är domstolen, till skillnad från domstolen i Norge, inte skyldig att bestämma om ett sådant villkor.

Liksom i Norge finns det ett stort antal alternativa påföljder för överträdelser av villkoren. Villkoren kan såväl lindras eller skärpas som ändras eller upphävas även om den dömda inte skulle ha brutit mot dem. Om den som har dömts till villkorligt straff begår ett nytt brott under prövotiden, kan domstolen bestämma en gemensam ovillkorlig dom eller någon annan gemensam påföljd för detta brott och det tidigare brottet. Enligt lagen är huvudregeln den att ett gemensamt ovillkorligt straff döms ut för de båda brotten, men domstolen har relativt fria händer att göra undantag från denna huvudregel.

Domstolen kan döma ut ovillkorligt fängelse enbart för det nya brottet eller besluta om en gemensam villkorlig dom. Ett lindrigare straff kan väljas t.ex. om det är fråga om ett lindrigt brott som har begåtts mot slutet av prövotiden eller om det skett en positiv utveckling i gärningsmannens förhållanden.

Tyskland

I Tyskland kan ett fängelsestraff på högst två år förklaras villkorligt. Villkorligt straff används mycket ofta; två av tre fängelsestraff döms ut som villkorliga straff. Om gärningsmannen är myndig kan endast ett utdömt fängelsestraff förklaras villkorligt. Böter och andra påföljder kan trots det genom benådning helt eller delvis förvandlas till villkorliga påföljder.

En viktig förutsättning för att ett villkorligt straff skall kunna dömas ut är att gärningsmannen enligt domarens bedömning inte kommer att begå nya brott i framtiden. Ett straff kan inte förklaras delvis villkorligt. Ett villkorligt fängelsestraff kan förenas med

ovillkorliga böter som tilläggsstraff.

I det tyska påföljdssystemet finns också en mera sällsynt form av villkorligt straff, dvs. varning kombinerad med ett bötesstraff som skjuts upp för en prövotid. Vid denna påföljd får övervakning inte uppställas som villkor.

Grundvillkoret i fråga om alla de villkorliga straffen är att den dömda inte begår ett nytt brott under prövotiden. Domaren kan dessutom meddela föreskrifter genom vilka man försöker gottgöra den skada som orsakats genom brottet och anvisningar i syfte att hjälpa och stöda gärningsmannen. Om gärningsmannen frivilligt erbjuder sig att gottgöra sitt brott, t.ex. genom att utföra arbete för att ersätta skadan, och domaren tror att personen kommer att fullgöra uppgiften, meddelas ingen föreskrift eller anvisning i saken.

De föreskrifter som lagen tillåter kan gälla 1) ersättning av den skada som orsakats genom brottet, 2) betalning av ersättning i form av pengar till en samhällsnyttig institution och 3) andra samhällsnyttiga arbetsuppgifter. Anvisningarna kan gälla t.ex. boningsort, utbildning eller missbrukarvård. En anvisning som gäller medicinsk vård eller behandling får enligt lagen meddelas endast med gärningsmannens samtycke. Domaren är i allmänhet skyldig att utse en övervakare för den dömda, om denne är yngre än 27 år och det villkorliga fängelsestraff som döms ut överstiger nio månader. Övervakaren skall dels stöda gärningsmannen, dels se till att villkoren uppfylls. Det blir allt vanligare att övervakare utses.

Ett villkorligt straff kan förenas med samhällstjänst antingen i form av ett särskilt villkor, dvs. ett domstolsförordnande, eller i form av frivilligt arbete som den dömda utför. Samhällstjänst används sällan i kombination med villkorligt straff.

Ett villkorligt utdömt straff verkställs om den dömda begår ett nytt brott under prövotiden. Straffet verkställs också om den dömda fortgående eller på ett allvarligt sätt försummar domstolens anvisningar eller föreskrifter eller inte anpassar sig till övervakningen. Alternativt kan domstolen förlänga prövotiden med högst hälften, bestämma om nya villkor eller utse en övervakare för gärningsmannen.

3. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

De viktigaste målen. Ett av målen med totalreformen av strafflagen har varit att öka användningen av de påföljder som verkställs i frihet. Inställningen till dessa påföljder har varit positiv, eftersom de i sin helhet har ansetts åsamka såväl den dömda som samhället lägre ekonomiska och sociala kostnader och mindre lidande än de straff som verkställs på anstalt.

Det villkorliga fängelsestraffet har visat sig vara ett ändamålsenligt och ofta använt straff i det straffrättsliga systemet i Finland. Syftet med reformen är att bibehålla det villkorliga straffets i praktiken etablerade ställning som central påföljd i påföljdssystemet.

Ett mål är också att i enlighet med de principer man gått in för vid totalreformen av strafflagen revidera de föråldrade bestämmelserna och göra dem klarare och på så sätt förenhetliga rättspraxis.

Villkorlig dom eller villkorligt straff? En internationell jämförelse ger vid handen att det villkorliga straffet regleras på mycket varierande sätt i olika länder. Enligt det s.k. angloamerikanska systemet avgör domstolen endast skuldfrågan och bestämmer ett villkorligt straff som lämnas öppet. Ett konkret straff bestäms endast om den dömda bryter mot villkoren och det förordnas att det villkorliga straffet skall verkställas. Enligt det s.k. kontinental systemet bestämmer domstolen däremot ett straff, vars verkställighet skjuts upp och är beroende av den dömdes uppförande under prövotiden. Det finns ett stort antal varianter av dessa grundläggande modeller, och i en del länder används båda alternativen parallellt.

Det villkorliga straffet i Finland följer det kontinental systemet. Denna form av villkorligt straff står bättre i samklang med de i Finland viktiga principerna om lagbundenhet, likställighet och förutsägbarhet än en sådan villkorlig dom där också utdömandet av straffet skjuts upp till en senare tidpunkt. Därför föreslås inga ändringar i huvudprinciperna för det villkorliga straffet.

Villkorliga böter. Villkorliga böter, som enligt den gällande lagen kan dömas ut endast av särskilda skäl, har i praktiken dömts

ut ytterst sällan. Redan när den gällande lagen bereddes föreslog laggranskningsrådet att man skulle slopa straffet. I detta förslag är man av samma åsikt.

Eftersom endast fängelsestraff enligt förslaget kan dömas ut villkorligt, föreslås det att den nuvarande benämningen på straffet, villkorligt straff, skall ändras till villkorligt fängelse. Denna benämning anger tydligare straffets innehåll och betonar betydelsen av hotet om verkställighet.

Förutsättningarna för villkorligt fängelse. Enligt den gällande lagen kan ett fängelsestraff på högst två år dömas ut villkorligt. I praktiken har de villkorliga fängelsestraffen oftast inte överstigit sex månader: i genomsnitt är de kortare än tre månader. Ca 1,5 % av de villkorliga fängelsestraff som döms ut överstiger ett år. År 1998 dömdes sammanlagt 205 sådana villkorliga fängelsestraff ut, vilket var ca 30 % av det totala antalet (677) fängelsestraff av motsvarande längd. Det finns inget behov av att ändra det villkorliga fängelsestraffets maximilängd. I de undantagsfall där det vore oskäligt att döma ut ett ovillkorligt fängelsestraff på mer än två år är det redan i dag möjligt att i en del fall av billighetsskäl mäta ut straffet så att dess längd medger att villkorligt straff används.

För att ett fängelsestraff skall kunna förklaras villkorligt förutsätts det i dag att hänsyn till den allmänna laglydnaden inte kräver att straffet döms ut ovillkorligt. Uttrycket har främst ansetts betyda att ett straff inte får förklaras villkorligt, om detta i det enskilda fallet skulle minska respekten för lagen. Genom detta rätt vaga uttryck betonas att straffets allmänpreventiva verkan skall beaktas vid valet av straffart. I praktiken har valet främst gjorts på basis av brottets grovhet, gärningsmannens ålder och återfall i brott.

De nuvarande förutsättningarna för bestämmande av villkorligt straff kan inte anses vara lyckade. Allmänpreventionen är inte något bra kriterium för valet av straffart i det enskilda fallet, eftersom allmänpreventionen framför allt är beroende av vedertagen straffpraxis och inte av en enskild dom. Meddelandet av exempeldomar är inte heller förenligt med principerna för en straffrättskipning där likställigheten betonas. Hänvisningen till den allmänna laglydnaden är också alltför

vag som tillämpningsanvisning. Den möjliggör mycket olika och, på basis av erfarenheter, synnerligen osäkra ställningstaganden beträffande tillämpningen. Därför har den inte styrt straffpraxis i tillräckligt hög grad, och en följd av detta är att användningen av villkorligt fängelse varierar betydligt i de olika delarna av landet. Det nuvarande kriteriet har inte heller på bästa möjliga sätt tydliggjort för rättstillämparna var avsikten är att det villkorliga straffet skall placeras på straffskalan.

Reformen syftar till att bibehålla det villkorliga fängelsestraffets ställning som central påföljd i straffsystemet och som det viktigaste alternativet till ovillkorligt fängelsestraff. Ett ytterligare syfte är att se över förutsättningarna för utdömande av villkorligt fängelsestraff så att de bättre än i dag styr valet av straffart och skapar betingelser för en så enhetlig straffpraxis som möjligt.

Det förstnämnda syftet förutsätter att utgångspunkten för prövningen vid valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelsestraff också framöver skall vara att villkorligt fängelsestraff döms ut. De kriterier på basis av vilka avvikelser skall göras från denna grundläggande princip anges tydligare än i dag i lagen. Sådana kriterier är brottets allvarlighet och gärningsmannens tidigare brottslighet, vilka redan enligt gällande praxis är centrala kriterier vid valet. Den skuld som framgår av brottet är en viktig straffmättningsgrund. Därför nämns den också som en grund vid vilken uppmärksamhet skall fästas när man väljer mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse.

I förslaget ingår inte den uttryckliga bestämmelse i den gällande lagen enligt vilken ett straff kan förklaras villkorligt om inte hänsyn till den allmänna laglydnaden kräver att straffet döms ut ovillkorligt. Det är inte längre nödvändigt att nämna detta kriterium särskilt i lagen, eftersom de krav som följer av allmänpreventionen beaktas tillräckligt i form av brottets allvarlighet, gärningsmannens skuld och återfall i brott. Däremot föreslås det att ett villkorligt straff fortfarande skall bestämmas på basis av prövning.

Hinder till följd av en tidigare dom. Enligt 2 § i den gällande lagen om villkorligt straff kan ett straff inte förklaras villkorligt, om

den tilltalade under de tre år som närmast föregått brottet har blivit dömd till ett ovillkorligt fängelsestraff på mera än ett år, om det inte finns särskilda skäl till det. Detta hinder gäller dock inte brott som begåtts av personer i åldern 15-20 år, eftersom en tidigare dom enligt 7 § lagen om unga förbrytare inte hindrar att ett straff som ådömts en ung förbrytare förklaras villkorligt. Att en tilltalad har dömts till ett ovillkorligt fängelsestraff på mera än ett år och också avtjänat straffet utgör således inte något hinder för att det nya straffet förklaras villkorligt, om det nya brottet har begåtts innan personen har fyllt 21 år.

Den bestämmelse föreslås kvarstå enligt vilken den som har begått ett brott före fyllda 18 år inte får dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl. Däremot föreslås 7 § lagen om unga förbrytare bli upphävd såsom onödig. Särställningen för unga personer kan i tillräckligt hög grad beaktas genom att möjligheterna att döma en ung person till ovillkorligt fängelsestraff begränsas, liksom nu. I allmänhet föregås en ung persons första fängelsevistelse av ett sådant brottsligt beteende att ett villkorligt fängelsestraff i allmänhet inte längre torde kunna komma i fråga. Om det i något fall dock anses motiverat att döma en ung person till villkorligt fängelse trots att personen tidigare har dömts till ett ovillkorligt fängelsestraff, kan villkorligt fängelse dömas ut på basis av den särskilda bestämmelsen om unga personer.

Den särskilda bestämmelsen om hinder till följd av en tidigare dom är i praktiken onödig också när en vuxen på nytt gör sig skyldig till brott, eftersom gärningsmannens tidigare brottslighet enligt förslaget skall beaktas vid valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse. Ju fler och ju allvarligare de brott som personen tidigare har dömts för är och ju snabbare personen gör sig skyldig till ett nytt brott, desto större är hindret för att villkorligt straff skall kunna dömas ut. Om den tilltalade t.ex. under de tre år som närmast föregått brottet har dömts till ett ovillkorligt fängelsestraff på mera än ett år, är det i allmänhet inte skäl att förklara det nya straffet villkorligt.

Prövotiden. Prövotiden i samband med villkorligt straff skall enligt den gällande lagen fastställas till mellan ett och tre år. Det

förelås att prövotiden skall vara oförändrad. Den genomsnittliga prövotiden varierar i de olika domstolarna från ett år och sex månader till två år och fyra månader.

Enligt den gällande lagen kan den övervakning som hänför sig till villkorligt fängelse för en ung förbrytare upphävas efter sex månader. Inte heller denna bestämmelse som gäller unga personer förelås bli ändrad. I det pågående försöket med ungdomsstraff är övervakningstiden minst fyra månader och högst ett år.

Verkställighet av villkorligt fängelse. Det kan bestämmas att det villkorliga fängelsestraffet skall verkställas, om gärningsmannen under prövotiden begår ett nytt brott och döms till ovillkorligt fängelse för detta. Ett bötesstraff eller ett villkorligt fängelsestraff kan således inte leda till att ett tidigare villkorligt fängelsestraff verkställs. Sedan 1991 har verkställigheten av villkorliga straff avgjorts på basis av prövning. I förslaget är man inne på samma linje, varför verkställigheten förelås vara beroende av prövning också i sådana fall när det nya brottet föranleder ett långt fängelsestraff. Om domstolen dock beslutar om verkställighet av det villkorliga fängelsestraffet, döms ett gemensamt fängelsestraff ut för det nya brottet och det brott som föranlett det villkorliga straffet, på samma sätt som enligt den gällande lagen. Det kan då också bestämmas att det tidigare villkorliga fängelsestraffet skall verkställas endast delvis, medan en del av straffet förblir villkorligt med samma prövotid som tidigare.

Tilläggsstraff. Innehållet i det villkorliga fängelsestraffet skall på samma sätt som i dag utgöras av ett hot om att straffet kan verkställas, om gärningsmannen under prövotiden begår ett nytt brott som föranleder ovillkorligt fängelse. I sådana fall när domstolen anser att enbart ett hot om fängelse skulle vara en otillräcklig påföljd för brottet är det dock möjligt att döma ut tilläggsstraff. Sådana straff är enligt förslaget bötesstraff och samhällstjänst. Unga förbrytare som har begått ett brott före fyllda 21 år kan också dömas till villkorligt fängelse jämte övervakning. Alla de ovan nämnda straffen som kan förenas med villkorligt fängelse benämns tilläggsåtgärder.

Bötesstraffet, som enligt finsk lag redan i

mer än 20 års tid har kunnat kombineras med villkorligt fängelsestraff, har visat sig vara ett ändamålsenligt tilläggsstraff. Under de senaste åren har ca hälften av de utdömda villkorliga fängelsestraffen förenats med böter. Böter som fogas till ett villkorligt fängelsestraff döms ut ovillkorligt och skall således betalas redan under det villkorliga fängelsestraffets prövotid. Om någon försummar att betala böterna drivs de in genom utsökning, och böterna kan också förvandlas till fängelse enligt de allmänna bestämmelserna om bötesstraff.

Som ett annat tilläggsstraff förelås samhällstjänst, en påföljd som kan användas i stället för ovillkorligt fängelsestraff. Samhällstjänst kan dock enligt förslaget kombineras med villkorligt fängelsestraff endast i undantagsfall, dvs. när ett villkorligt fängelsestraff på mer än ett år döms ut. Eftersom samhällstjänsten i sådana fall utgör en tilläggsåtgärd till ett annat straff, är det skäl att fastställa den till endast 20-90 timmar. Den skall således vara lindrigare än den samhällstjänst som används i stället för ovillkorligt fängelsestraff.

På samhällstjänsten skall annars tillämpas samma regler som på den samhällstjänst som döms ut i stället för ovillkorligt fängelse. Den kan på samma sätt också verkställas omedelbart, dvs. under prövotiden för det villkorliga fängelset, och den kan också verkställas i form av ovillkorligt fängelse, om den dömd inte fullgör sina skyldigheter. Fängelsestraffet uppgår då enligt förslaget till minst fyra och högst 90 dagar.

Kombinationsstraff. Enligt lagstiftningen i en del länder är det möjligt att döma ut både villkorligt och ovillkorligt fängelse för ett och samma brott. Vanligtvis är det ovillkorliga fängelsets andel av ett sådant kombinationsstraff relativt liten och det villkorliga fängelsets förhållandevis stor.

Behovet av ett kombinationsstraff har ofta motiverats med att ett sådant straff vore ändamålsenligt i de fall då enbart ett villkorligt fängelsestraff enligt domstolens uppfattning skulle vara ett alltför lindrigt straff, medan ett i sin helhet ovillkorligt fängelsestraff åter skulle vara alltför strängt. I en del av dessa fall skulle det uppenbart vara fråga om ett brott eller om flera brott för vilka döms på

samma gång, i andra åter om att en gärningsman som tidigare har dömts till ett villkorligt fängelsestraff begår ett eller flera nya brott under prövotiden. Något nytt kombinationsstraff behövs dock inte med tanke på dessa situationer. I bägge de ovan nämnda fallen kunde nämligen enligt förslaget det villkorliga fängelsestraffet förenas med tilläggsstraff, antingen böter eller, i många fall, samhällstjänst. Om det är fråga om ett brott som har begåtts under prövotiden för villkorligt fängelse och ovillkorligt fängelse döms ut för brottet, kan ett rimligt resultat uppnås också genom att endast en del av det tidigare villkorliga fängelsestraffet verkställs, varvid resultatet de facto motsvarar en kombination av villkorligt och ovillkorligt fängelse.

Till kombinationen av villkorligt och ovillkorligt fängelsestraff hänför sig ett problem som beror på att man på ett sådant straff uppenbart inte skulle tillämpa det system för villkorlig frihet som annars allmänt används hos oss. Detta skulle göra straffsystemet mera komplicerat och försvåra en jämförelse av påföljderna med avseende på strängheten. Om t.ex. den ovillkorliga delen av straffet skulle vara fyra månader, skulle detta i praktiken motsvara ett ovillkorligt fängelsestraff på upp till åtta månader beträffande tiden på anstalt. Den förhållandevis långa prövotid som hänför sig till den, sannolikt större, del av straffet som döms ut som villkorligt fängelse kunde innebära att kombinationsstraffet i sin helhet i en del fall skulle bli strängare än ett straff som döms ut enbart ovillkorligt, vilket inte torde kunna vara avsikten.

Av de ovan nämnda orsakerna ingår kombinationen av villkorligt och ovillkorligt fängelse inte i detta reformförslag.

Övervakning. I många länder, bl.a. i Norge och Danmark, kan ett villkorligt straff förenas med övervakning. Inom straffrätten avser övervakningen en särskild påföljd som gärningsmannen döms till genom rättens beslut. Övervakningen innebär att begränsningar som gäller den dömdes livsstil uppställs. I många system knyts också hjälp- och stödåtgärder till övervakningen. Övervakningen består dock till en del av kontroll. Endast i det fallet att den som skall övervakas själv redan från början och fortgående får be-

stämma om han eller hon vill hålla kontakt med övervakaren och ta emot stöd av denne eller genom dennes försorg, har övervakningen enbart karaktären av stödjande verksamhet.

I Finland har det villkorliga fängelsestraffet aldrig varit förenat med någon allmän övervakning av de dömda. Under de senaste årtiondena har de officiella förslagen till reformer av påföljderna i frihet inte heller längre omfattat något sådant övervakningssystem som förenar principerna för kontroll och stöd som det som beskrivs ovan.

Unga förbrytare har dock haft en särställning i den finska lagstiftningen. Efter 1943, då lagen om unga förbrytare trädde i kraft, ställdes en villkorligt dömd ung förbrytare i åldern 15-20 år under övervakning, om inte domstolen i undantagsfall ansåg att personen inte var i behov av sådan. Övervakningen i samband med det villkorliga straffet motsvarade den uppfattning som rådde när lagen stiftades och enligt vilken det var möjligt att uppfostra och tillrättvisa unga förbrytare. Ända fram till 1976, då lagen om villkorlig straffdom reviderades, kunde ett villkorligt straff verkställas såväl till följd av ett nytt brott som på yrkande av övervakaren, om den övervakade hade gjort sig skyldig till dryckenskap, osedligt leverne eller trotsighet mot övervakaren. I dag finns det inte längre någon sådan sanktionsmöjlighet. Endast var tredje av de villkorligt dömda unga förbrytarna ställs i dag under övervakning.

I betänkanden av kriminalvårdskommittén (kommittébetänkande 1972:A1) och straffrättskommittén (kommittébetänkande 1976:72) föreslogs systemet med övervakning av villkorligt dömda unga förbrytare bli slopat. Förslaget grundade sig på såväl tvivel gällande övervakningens effektivitet som svårigheter att samordna kontrollen och stödåtgärderna. Samtidigt planerades en ny typ av övervakningssystem, där övervakningen skulle ha avsiktlig straffkaraktär och benämnas straffövervakning eller anmälningsplikt. En sådan påföljd kunde enligt förslagen ha använts både som självständig påföljd och i kombination med villkorligt straff.

Ett officiellt förslag gällande övervakningen ingick också i regeringens proposition med förslag till lag om ungdomsstraff och

vissa därtill hörande lagar (RP 251/1994 rd), som avläts till riksdagen 1994 men aldrig behandlades. En ny proposition avläts 1996 (RP 109/1996 rd), och lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff trädde i kraft den 1 februari 1997. Lagens giltighetstid har förlängts till utgången av 2001. I denna lag knöts övervakningen till ungdomsstraffet, och syftet med den är främst att säkerställa att den verkställighetsplan för ungdomstjänsten som ingår i ungdomsstraffet följs. Enligt motiveringen till förslaget är övervakningen en del av straffet, men den är också ett sätt att ge stöd till den dömda. I övervakningen förenas således kontroll och stödåtgärder. Dessutom kan den som har underlåtit att följa verkställighetsplanen eller som annars har brutit mot villkoren bl.a. dömas till förlängning av övervakningstiden som påföljd. Ungdomsstraffet förutsätter samarbete mellan myndigheterna inom kriminalvården och socialvården.

Enligt lagen om försöksverksamhet med ungdomsstraff kan övervakningen endast gälla unga förbrytare som har varit i åldern 15-17 år när brottet begåtts. I den regeringsproposition som avläts 1994 ingick ett förslag om att slopa övervakningen av dem som dömts till villkorligt straff. Detta motiverades med att en övervakning som består av kombinationen kontroll och stöd rimmar illa med huvudprinciperna i det kriminalpolitiska systemet. Genom det nya arrangemanget hoppades man dessutom kunna styra samhällliga resurser till kostnaderna för genomförandet av det nya ungdomsstraffet. I den nya propositionen bibehölls dock övervakningen av dem som dömts till villkorligt straff.

Om övervakningen i samband med villkorligt straff slopades, skulle detta innebära att personer som har varit i åldern 18-20 år när de begått ett brott helt skulle bli utanför övervakningen. Övervakning kan under den tid försöksverksamheten med ungdomsstraff pågår också komma i fråga som ett alternativ för den som dömts till villkorligt fängelse och som har varit 15-17 år gammal när brottet begåtts. Det nuvarande övervakningssystemet måste visserligen också effektiviseras. Övervakarna har i dag t.ex. inte möjlighet att bestämma om sanktioner för den som inte följer övervakarens föreskrifter. Å andra si-

dan kan övervakningen också i sin nuvarande form i enskilda fall vara ägnad att främja unga personers möjligheter att anpassa sig i samhället.

Ungdomsstraffet förenar stöd och kontroll på ett nytt sätt. Först efter försöksperiodens slut kan man bedöma hur väl försöket har utfallit. Det vore därför alltför tidigt att i detta sammanhang helt slopa övervakningen av villkorligt bestraffade förbrytare som har varit i åldern 15-20 år när brottet begåtts, i synnerhet på den grunden att det är fråga om en kombination av stöd och kontroll. Man känner ännu inte heller till i vilken omfattning ungdomsstraffet i praktiken kommer att tillämpas efter den lagändring som trädde i kraft den 1 april 1999 (RP 35/1999 rd). Ungdomsstraffet kan nu användas på ett tidigare stadium för att bryta en ond cirkel av brottsligt beteende. Ungdomsstraff kan dömas ut redan när detta kan anses motiverat för att förebygga återfall i brott och främja en persons möjligheter att anpassa sig i samhället. Ungdomsstraff kan således dömas ut även om gärningsmannen inte tidigare har dömts till villkorligt straff. Eftersom det nya systemet med ungdomsstraff ännu inte har slagits fast, kan man heller inte med säkerhet veta hur det påföljssystem kommer att se ut i vilket den övervakning som hänför sig till villkorligt straff skall ingå. Därför föreslås det att möjligheten att döma en ung förbrytare som har varit i åldern 15-20 år när brottet begåtts till villkorligt fängelse jämte övervakning skall bibehållas åtminstone tills vidare. Det anses inte heller vara skäl att innehållsmässigt börja utveckla den övervakning som hänför sig till villkorligt fängelse innan man har fått tillräckliga erfarenheter av övervakningen i samband med ungdomsstraffet.

Om de villkorliga fängelsestraffen i högre grad än i dag skulle förenas med övervakning skulle det uppstå nya problem. En övervakning som utsträcks till att omfatta alla dem som dömts till villkorligt fängelsestraff skulle förutsätta ett heltäckande nät av övervakare, vilket skulle medföra betydande kostnader. Om åter de som skall övervakas skulle utses på basis av individuella behov, skulle detta på den praktiska domstolsnivån förutsätta personundersökning av alla dem som eventuellt döms till villkorligt fängelsestraff.

Systemet med personundersökning begränsar sig hos oss i detta nu till förbrytare i åldern 15-20 år. Dessutom har uppgörandet av de tjänstgöringsplaner som hänför sig till samhällstjänsten och av de verkställighetsplaner som hänför sig till ungdomsstraffet redan krävt ökade resurser.

Villkor i samband med villkorligt fängelse. I många länder kan villkorligt straff förenas med villkor som den dömda skall uppfylla för att verkställigheten av straffet skall förfalla. Också i Finland var det enligt den lag som stiftades 1918 möjligt att förena en villkorlig dom med en skyldighet att inom en i domen utsatt tid betala ersättning för den skada som orsakats genom brottet. Försummelse av denna skyldighet kunde leda till att det villkorliga straffet verkställdes. När lagen om villkorligt straff reviderades 1976 togs inte längre något sådant villkor in i lagen. Detta motiverades främst med att den tidigare bestämmelsen hade använts ytterst sällan, varför den ansågs onödig.

I samband med att man under de senaste åren har fäst särskild uppmärksamhet vid behovet av att förbättra brottsoffrens ställning, har möjligheten att fastställa ett skadestånd som ett villkor för villkorligt straff åter aktualiserats. Till detta hänför sig förväntningar om att målsäganden på ett effektivt sätt skall få ersättning av gärningsmannen för den skada personen åsamkats.

Den största orsaken till den kritik som framförts gällande brottsoffrens ställning är att de som döms att betala ersättning endast sällan har inkomster eller egendom som kan utmätas. Vanligtvis skyddar man sig också genom olika slag av försäkringar mot egendomsskador till följd av brott. I fråga om trafikskador utgör den obligatoriska trafikförsäkringen för sin del ett användbart skydd. När det gäller våldsbrott och även vissa egendomsbrott ersätter också staten skador som uppkommit genom brottet. Trots det måste målsäganden själv i en del fall stå för följderna av skadan.

Målsägandens möjligheter att få ersättning direkt av gärningsmannen är ofta rätt små, men möjligheterna att få ersättning av staten har utökats under de senaste åren. Således betalas t.ex. till den som lidit personskada förutom ersättning för sjukvårdskostnader,

sveda och värk samt varaktigt men också ersättning för minskning i inkomst eller uppehälle och lidande i vissa fall. Den tid inom vilken ersättning kan sökas har också förlängts till tio år. Målsägandens ställning har också förbättrats genom den reform av rättegången i brottmål som trädde i kraft den 1 oktober 1997. Enligt 3 kap. 9 § lagen om rättegång i brottmål (689/1997) skall åklagaren på målsägandens begäran i rätten föra målsägandens talan beträffande dennes anspråk. Ersättningsanspråk utreds också noggrannare än förut vid förundersökningen.

Förslaget om att fullgörande av en skyldighet att betala skadestånd skall utgöra ett villkor för villkorligt straff har motiverats med att hotet om fängelse skulle ha en så stor avskräckande effekt att det skulle främja betalningen av ersättningarna i praktiken. Å andra sidan skulle det också från målsägandens synpunkt vara ofördelaktigt om gärningsmannen sattes i fängelse, eftersom detta skulle försämra gärningsmannens möjligheter att betala ersättning.

Fullgörandet av en skyldighet att betala skadestånd skulle dock inte vara helt problematiskt som villkor för villkorligt straff. I praktiken skulle systemet givetvis fungera endast om gärningsmannen har inkomster eller egendom, eftersom någon skadeståndsskyldighet annars uppenbart inte kunde fastställas. När det gäller stora skadestånd kan någon betalningsskyldighet i allmänhet inte komma i fråga. I dagens samhälle där bl.a. arbetsförhållandena snabbt kan förändras bör det också vara möjligt att vid behov upphäva ett tidigare uppställt villkor. Om det bestämdes om fullgörande av en skadeståndsskyldighet som villkor för villkorligt straff, skulle detta bl.a. resultera i förhållandevis långa prövotider, eftersom det är klart att ersättningarna ofta måste betalas genom avbetalningar i flera poster och den tid inom vilken ersättningen i sin helhet skall ha betalats bör vara kortare än prövotiden. En skyldighet att betala skadestånd skulle också lämpa sig mindre bra som villkor för villkorligt straff i de fall när det villkorliga fängelsestraffet har förenats med böter som tilläggsstraff, eftersom böter kräver omedelbar betalning av gärningsmannen.

Med hänvisning till de problem som

nämnts ovan föreslås det att det villkorliga fängelsestraffet inte skall förenas med något villkor gällande betalning av skadestånd.

Särskilt med tanke på de finländska förhållandena kunde som ett villkor för villkorligt fängelse komma i fråga att den dömda för binder sig att söka vård för sitt missbruksproblem. Införandet av en sådan kontraktsvård kräver dock ytterligare utredningar.

4. Propositionens verkningar

Propositionen har inga nämnvärda verkningar i fråga om ekonomi eller organisation. Propositionen väntas inte i någon större utsträckning inverka på användningen av villkorliga fängelsestraff. Användningen av samhällstjänst kommer dock att öka om förslaget genomförs, eftersom det möjliggör att samhällstjänst används som en tilläggsåtgärd till villkorligt fängelse. Ökningen väntas dock vara obetydlig. Kombinationen av villkorligt fängelse och samhällstjänst kan också i en del fall komma att utgöra ett alternativ till ovillkorligt fängelse.

5. Beredningen av propositionen

Straffrättskommittén föreslog att det villkorliga fängelsestraffet skulle behålla sin ställning i straffsystemet. Inom ramen för strafflagsprojektet, som bereder totalreformen av strafflagen, har frivårdsarbetsgruppen gjort upp ett förslag till villkorligt fängelsestraff, som med vissa ändringar godkändes i projektets ledningsgrupp och överlämnades till justitieministeriet i april 1995.

Efter detta har förslaget behandlats vid justitieministeriet som tjänstearbete. I oktober 1999 bad justitieministeriet 24 myndigheter och organisationer om utlåtanden om förslaget gällande villkorligt fängelse, och utlåtanden erhöles av 20 av dem. De flesta av remissinstanserna förhöll sig positivt till förslaget. Propositionen motsvarar till sina centrala delar projektets förslag. I avvikelse från vad projektet föreslagit föreslås det dock att den nuvarande maximigränsen när det gäller villkorligt fängelse, fängelse i två år, skall bibehållas och att prövningsrätten vid bestämmandet av villkorligt fängelse skall kvarstå.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslag

1.1. Strafflagen

2 b kap. Villkorligt fängelse

1 §. *Valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse. 1 mom.* Vårt påföljdssystem grundar sig på tanken om en straffskala där påföljden till sin omfattning och art gradvis skärps på basis av hur allvarligt brottet är och återfall i brott. På denna skala placeras villkorligt fängelse högre upp än böter men lägre ner än samhällstjänsten och de kortaste ovillkorliga fängelsestraffen, som är på samma nivå som den. Det har ansetts motiverat att tillämpa en lindrigare straffnivå för att främja en persons möjligheter att anpassa sig i samhället, eller av billighetsskäl som hänför sig till den dömdes person.

I praktiken har det visat sig finnas t.o.m. stora skillnader mellan de olika domstolarna när det gäller valet av straffart. Med tanke på att de som döms skall behandlas lika är det problematiskt att de straff som döms ut för likartade gärningar varierar enligt på vilken ort brottet råkar begås.

I syfte att underlätta påföljdsprövningen och förenhetliga straffpraxis bör mera detaljerade bestämmelser än tidigare som styr valet av straffart utfärdas för domstolarna. Huvudregeln skall vara att en lindrigare straffart döms ut i sådana fall när det finns formella förutsättningar för detta. I bestämmelsen om valet av straffart skall tydligt anges på vilka grunder avvikelser som innebär strängare straff kan göras från huvudregeln.

På de grunder som nämns ovan föreslås det att utgångspunkten vid valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse skall vara att villkorligt fängelsestraff döms ut, och att domstolen på de grunder som anges i lagen skall kunna avvika från denna princip och döma ut ovillkorligt fängelse. Dessa grunder är brottets allvarlighet, den skuld som framgår av brottet och gärningsmannens tidigare brottslighet.

Enligt den gällande lagen är det att brottet

är grovt ett hinder för att villkorligt straff skall kunna användas, eftersom ett fängelsestraff på mer än två år inte kan förklaras villkorligt. Också i den nya lagen är principen den att ett brott för vilket ett fängelsestraff på mer än två år döms ut i allmänhet skall anses vara så grovt att villkorligt fängelse inte kommer i fråga. I undantagsfall kan det vara motiverat att förklara också ett sådant fängelsestraff villkorligt. Om t.ex. gärningsmannen har varit yngre än 18 år när brottet begåtts, kan det ibland vara skäl att förklara också ett långt fängelsestraff villkorligt. Användningen av villkorligt fängelse kan dock i vissa fall möjliggöras genom att ett straff som är kortare än två år mäts ut med hänsyn till skälighetssynpunkter.

Liksom i dag skall brottets allvarlighet beaktas vid valet av straffart. Ju längre straffet är, desto mindre är möjligheterna att använda villkorligt fängelsestraff. Genom reformen har man inte för avsikt att ändra gällande praxis vid utdömandet av straff.

Med uttrycket brottets allvarlighet avses främst den yttre gärningsbeskrivningen, framför allt den skada som vållats och den fara som orsakats genom gärningen. Utöver den yttre gärningsbeskrivningen inverkar också gärningsmannens skuld på bedömningen av gärningens klandervärdhet eller grovhet. Gärningsmannens skuld nämns också som en allmän straffmättningsgrund i 6 kap. 1 § strafflagen. Valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse är alltid i väsentlig grad ett val mellan olika stränga alternativ. Därför styr de allmänna straffmättningsgrunderna i hög grad också detta avgörande. I enlighet med detta föreslås det att vid valet av straffart också skall fästas uppmärksamhet vid gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet. På samma sätt som i strafflagens 6 kap. betonar ordalydelsen den skuld som framgår av den konkreta gärningen (s.k. gärningsorienterad skuld) och inte t.ex. gärningsmannens allmänna livsstil och dess klandervärdhet (s.k. gärningsmannaorienterad skuld). Det är också klart att gärningsmannens skuld redan i dag i praktiken beak-

tas vid bestämmandet av villkorligt straff.

Ett tredje hinder för villkorligt fängelse är enligt förslaget gärningsmannens tidigare brottslighet. Med tidigare brottslighet avses här framför allt sådana brott för vilka den åtalade har dömts till straff innan personen begått det brott för vilket han eller hon skall dömas. Om den åtalade t.ex. döms till straff för en serie brott, beaktas antalet brott på basis av de två förstnämnda kriterierna, dvs. brottets allvarlighet och gärningsmannens skuld, och det är således inte fråga om den åtalades tidigare brottslighet. Inte heller om gärningsmannen vid två separata rättegångar döms till straff för olika brott som hör till samma konkurrensgrupp kan de brott som behandlats vid den första rättegången betraktas som den åtalades tidigare brottslighet, utan möjligheten att bestämma villkorligt fängelsestraff bestäms på basis av brottets allvarlighet och gärningsmannens skuld. I sådana fall när en serie brott omfattar ett stort antal brott, kan den dömdes brottslighet vara så allvarlig att personen vid en senare rättegång skall dömas till ovillkorligt fängelsestraff, även om han eller hon vid den första rättegången hade dömts till villkorligt fängelsestraff. Resultatet är då de facto ett slags kombinationsstraff som består av både en villkorlig och en ovillkorlig del. I den typen av fall som beskrivs ovan kan det att enskilda brott som ingår i en serie brott behandlas vid separata rättegångar också leda till att gärningsmannen döms till flera villkorliga fängelsestraff efter varandra.

Det är således i sådana fall när gärningsmannen gör sig skyldig till ett nytt brott efter att ha dömts till ett eller flera villkorliga fängelsestraff som man på basis av personens tidigare brottslighet kommer att avgöra om det är möjligt att döma ut ett villkorligt fängelsestraff. Det är inte möjligt att i lagen exakt ange när den tidigare brottsligheten inverkar på om det nya straffet kan vara villkorligt, eftersom situationerna är så olika. Eftersom det är fråga om en helhetsbedömning där också brottets grovhet och gärningsmannens skuld skall beaktas, kan man inte ge några entydiga tolkningsanvisningar om hur många villkorliga fängelsestraff efter varandra en gärningsman kan dömas till i dylika fall. På prövningen inverkar förutom antalet tidigare

brott och brottens grovhet också hur snabbt återfallet i brott har skett. Ju längre tid som har förflutit från den tidigare domen, desto mindre betydelse är det skäl att tillmäta återfallet. Syftet med det uttryckliga omnämnandet av gärningsmannens tidigare brottslighet är dock att begränsa möjligheten att döma ut flera villkorliga fängelsestraff efter varandra.

2 mom. De huvudprinciper som beskrivs ovan vid 1 mom. är i regel tillräckliga för att styra valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse. Nackdelarna med ovillkorligt fängelse blir dock särskilt tydliga när det är fråga om en ung person. Vid valet mellan dessa straff är det således skäl att på samma sätt som i dag särskilt beakta unga personers ställning. Därför föreslås det att i 2 mom. skall tas in en bestämmelse som motsvarar den gällande lagstiftningen och enligt vilken den som har begått ett brott före fyllda 18 år inte får dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl för detta. Där emot föreslås i lagen ingen sådan uttrycklig bestämmelse om hinder till följd av en tidigare dom som den som finns i den gällande 2 § lagen om villkorligt straff. Ett dylikt hinder till följd av en tidigare ovillkorlig fängelsestraff kan i tillräckligt hög grad beaktas vid prövningen enligt de föreslagna bestämmelserna. Samtidigt föreslås det också att 7 § lagen om unga förbrytare skall upphävas.

Domstolen skall givetvis fortfarande ha prövningsrätt vid bedömningen av brottets grovhet, gärningsmannens skuld och den betydelse allvarliga brott som har begåtts tidigare har vid valet av straffart. Det faktum att de allmänna principerna för bestämmande av straff skall beaktas kan i undantagsfall leda till att ett brott som annars skulle betraktas som grovt och kräva ovillkorligt fängelsestraff bestraffas med villkorligt fängelse, då hänsyn tas t.ex. till skälighetsgrunder. Att den åtalade har suttit en lång tid i fängelse i samband med förundersökningen eller lider av en allvarlig sjukdom kan tala emot att ovillkorligt fängelse döms ut. Likaså kunde i en förändrad livssituation den positiva utvecklingen avbrytas, om en gärningsman som under en lång tid har avhållit sig från brott återförpassas till fängelset.

2 §. *Tilläggsparagrafer i samband med villkorligt fängelse.* Som tilläggsparagraf till vill-

korligt fängelse kan böter eller samhällstjänst dömas ut under de förutsättningar som avses i denna paragraf. Den som har begått ett brott före fyllda 21 år kan jämte villkorligt fängelse också dömas till övervakning.

1 mom. Enligt 1 mom. kan böter fortfarande dömas ut jämte villkorligt fängelse också i sådana fall när det villkorliga fängelsestraffet överstiger ett år. Domstolen skall fortfarande ha omfattande prövningsrätt beträffande när det skall anses nödvändigt att döma ut böter. Förutsättningarna för att döma ut böter anges på samma sätt som i den gällande lagen, dvs. böter skall dömas ut, om enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff för brottet. Böter kan givetvis dömas ut som tilläggsstraff också i sådana fall när det inte annars har föreskrivits om böter som straff för brottet. Det har inte ansetts nödvändigt att särskilt nämna detta i lagen. Böterna är ovillkorliga, eftersom det inte heller annars längre existerar något sådant som villkorliga böter.

Som en annan tilläggsåtgärd föreslås samhällstjänst. Samhällstjänst kan enligt förslaget dömas ut om det villkorliga fängelsestraffet överstiger ett år, dvs. vid förhållandevis allvarliga brott. Samhällstjänsten är ett strängare straff än böter och lämpar sig således som tilläggsstraff för sådana brott. Enligt den gällande lagen kan ett ovillkorligt fängelsestraff på mer än åtta månader inte förvandlas till samhällstjänst, utan man kan endast döma ut ett villkorligt fängelsestraff eller ett ovillkorligt fängelsestraff. Dessutom kan den som begått ett brott före fyllda 18 år i en motsvarande situation dömas till ungdomsstraff. På detta sätt får domstolen tillgång till ett nytt straffalternativ, som gör det möjligt att avstå från att döma ut ovillkorligt fängelsestraff. Den samhällstjänst som döms ut som tilläggsstraff kan i praktiken ge upphov till problem, eftersom den är kortare än den samhällstjänst som döms ut som ett självständigt straff, trots att den är en påföljd för grövre brott. Tillämpningsområdet för samhällstjänsten som tilläggsstraff kommer dock att vara relativt begränsat, varför det inte finns orsak att befara att den skulle försvaga tilltron till rättvisan inom påföljdssystemet.

Till samhällstjänst som tilläggsstraff till

villkorligt fängelse döms enligt förslaget i minst 20 och högst 90 timmar, medan den samhällstjänst som döms ut i stället för ovillkorligt fängelse uppgår till mellan 20 och 200 timmar. Den samhällstjänst som döms ut som tilläggsstraff är således klart lindrigare än den vanliga samhällstjänsten. Antalet timmar i samhällstjänst skall utmätas på samma sätt som straffen i allmänhet, dvs. på basis av brottets allvarlighet och gärningsmannens skuld.

2 mom. Den som har begått ett brott före fyllda 21 år kan enligt förslaget dömas till övervakning. Jämfört med enbart ett villkorligt straff är övervakningen från gärningsmannens synpunkt ändå ett tilläggsstraff, även om den i sin nuvarande form huvudsakligen har karaktären av ett stöd till unga personer. Därför föreskrivs det också om övervakningen i den paragraf som gäller tilläggsåtgärder. I dag skall en villkorligt dömd ung förbrytare direkt med stöd av lagen stå under övervakning under en provotid, om inte domstolen har bestämt annorlunda. Det föreslås nu att domstolen alltid skall besluta om behovet av övervakning från fall till fall, på samma sätt som om andra tilläggsåtgärder.

I dag måste domstolen kunna fatta beslut om övervakningen på basis av en prognos gällande den dömdes uppförande, dvs. om personen kan antas låta sig rättas också utan övervakning, vilket kan vara synnerligen svårt att bedöma. Man har redan tidigare frångått dylika prognoser vid bedömningen av förutsättningarna för villkorligt straff. Ett tillräckligt kriterium för att domstolen vid prövningen skall kunna besluta om övervakning är enligt förslaget att övervakningen anses motiverad för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott. En gärningsman döms till övervakning, om detta på basis av gärningsmannens personliga förhållanden kan antas främja hans eller hennes möjligheter att anpassa sig i samhället och minska sannolikheten för återfall i brott.

3 mom. Om böter, samhällstjänst och övervakning som döms ut som tilläggsåtgärd gäller enligt 3 mom. vad som bestäms särskilt om detta. I böter kan således dömas ut minst en och högst 120 dagsböter, dagsbotens belopp bestäms enligt 2 a kap. 2 §

strafflagen och böterna verkställs på samma sätt som ett självständigt bötesstraff. På samhällstjänst tillämpas för sin del lagen om samhällstjänst (1055/1996). Följdaktligen förutsätts det också i fråga om samhällstjänsten som tilläggsstraff att gärningsmannen har samtyckt till att utföra sådan och att det kan antas att personen kommer att klara av den. Om den dömde inte samtycker till att samhällstjänst döms ut som tilläggsstraff, kan domstolen döma ut villkorligt fängelse och böter som tilläggsstraff.

Trots att den samhällstjänst som döms ut som tilläggsstraff tillsammans med villkorligt fängelse kan förhindra att ovillkorligt fängelse används, döms samhällstjänsten inte ut i stället för ovillkorligt fängelsestraff. Därför behövs det en bestämmelse om hurudant fängelsestraff samhällstjänsten vid behov kan förvandlas till. I detta moment bestäms att samhällstjänst som dömts ut som tilläggsstraff kan förvandlas till fängelse i minst fyra och högst 90 dagar. Enligt den riktgivande förvandlingsskala som används i fråga om samhällstjänsten motsvarar 90 timmar samhällstjänst fängelse i 90 dagar. Fyra dagar är å sin sida den kortaste tid i fängelse som samhällstjänst och förvandlingsstraff för böter på nytt kan förvandlas till. Vid förvandlingen av samhällstjänst till fängelse skall domstolen utgå från de timmar av samhällstjänst som inte har utförts och döma ut ett fängelsestraff som motsvarar dem, dock inte mindre än fyra dagar.

Om övervakningen av unga förbrytare som dömts till villkorligt fängelse bestäms närmare i lagen om unga förbrytare och förordningen angående unga förbrytare (1001/1942). Av de orsaker som anges i allmänna motiveringen föreslås bestämmelserna om övervakning inte bli reviderade trots att de är föråldrade, utan de förblir i kraft tills vidare. Enligt de nämnda bestämmelserna svarar justitieministeriet för organiserandet av övervakningen. I de paragrafer som gäller övervakningen ingår bestämmelser om bl.a. den övervakades skyldigheter. Justitieministeriet kan på framställning av övervakaren upphäva övervakningen efter sex månader. Det har föreslagits att justitieministeriets ovan nämnda uppgifter skall överföras till det ämbetsverk för frihetsbefränsade påföljder

som kommer att inrättas (RP 136/2000 rd).

3 §. *Innebörden av villkorligt fängelse.* Det föreslås att i paragrafen skall nämnas vad det innebär att straffet är villkorligt. På samma sätt som i den gällande lagen föreskrivs det att verkställigheten av straffet skall skjutas upp för en prövotid. Till detta sammanhang hör också den bestämmelse i den gällande lagens 6 § enligt vilken straffet i sin helhet förfaller, om den dömde under prövotiden uppför sig så som förutsätts i lagen.

Det föreslås att den finska termen koetus-ika i den gällande lagen ersätts med det kortare koeaika, som också språkligt bättre motsvarar syftet med prövotiden.

Prövotiden är minst ett och högst tre år, dvs. lika lång som i dag.

I paragrafens senare del föreslås i enlighet med den gällande lagens 3 § att prövotiden skall börja löpa från det att domen avkunnas eller ges och inte först när domen har vunnit laga kraft. Den tid den dömde eventuellt har suttit i rannsakningsfängelse innan domen avkunnades dras inte av från prövotiden, trots att den avräknas från straff som döms ut enligt 3 kap. 11 § strafflagen. I domen skall också framöver anges vilken dag prövotiden upphör, vilket framgår av den föreslagna 4 §.

4 §. *Meddelande om verkningarna av domen.* Paragrafen motsvarar den gällande lagen. Den som har dömts till villkorligt fängelse skall när domen avkunnas eller ges underrättas om de grunder enligt 5 § med stöd av vilka det kan bestämmas att straffet skall verkställas. Dessutom skall i domen för tydlighetens skull anges vilken dag prövotiden upphör, trots att den enligt den föreslagna 3 § bestäms direkt med stöd av lagen.

5 §. *Förordnande om verkställighet av villkorligt fängelse.* Den föreslagna paragrafen motsvarar huvudsakligen det år 1991 reviderade 1 mom. i 4 § lagen om villkorligt straff. Bestämmelsen är snävare än tidigare, och en del självklarheter har utelämnats ur paragrafen.

1 mom. Det kan bestämmas om verkställighet av ett villkorligt fängelsestraff endast om den dömde begår ett nytt brott under prövotiden. Domstolen kan bestämma att det villkorliga fängelsestraffet skall verkställas, om den dömde under prövotiden begår ett nytt brott för vilket personen döms till ovill-

korligt fängelse och om åtal för brottet har väckts senast inom ett år från prövotidens utgång. Det föreslås att villkorligt fängelse skall kunna verkställas endast på grundval av ett ovillkorligt fängelsestraff, medan också ett villkorligt fängelsestraff enligt den gällande lagen kan utgöra en verkställighetsgrund. Om villkorligt fängelse döms ut som straff för det nya brottet, är det inte ändamålsenligt att genom samma beslut bestämma att det tidigare villkorliga fängelsestraffet skall verkställas, eftersom man då inte uppnår de fördelar som eftersträvas genom det villkorliga fängelset.

Det nya brottet kan medföra verkställighet av ett villkorligt fängelsestraff endast om brottet i fråga har begåtts före prövotidens utgång. I enlighet med de straffrättsliga principerna är det den tidpunkt när handlingen har företagits och inte den tidpunkt när dess verkan har inträtt som är det avgörande. En ytterligare förutsättning är liksom i dag att åtal har väckts inom ett år från prövotidens utgång.

När ett nytt ovillkorligt fängelsestraff döms ut och det samtidigt bestäms om verkställighet av villkorligt fängelse, skall förhållandet mellan straffen bestämmas genom lag. På samma sätt som enligt det gällande 2 mom. i 4 § lagen om villkorligt straff skall ett gemensamt fängelsestraff dömas ut för brotten. Till gemensamt fängelsestraff döms också när andra nya straff skall dömas ut på samma gång. När ett gemensamt fängelsestraff döms ut skall bestämmelserna i 7 kap. strafflagen iaktas.

2 mom. Möjligheten att bestämma att ett tidigare villkorligt straff skall verkställas endast delvis togs in i lagen 1991. Syftet var att göra systemet smidigare genom att ge domstolen också andra alternativ än enbart att förordna eller avstå från att förordna om verkställighet. Detta alternativ föreslås kvarstå i 2 mom. Om det bestäms att ett villkorligt fängelsestraff delvis skall verkställas, förblir straffet till övriga delar villkorligt med samma prövotid som tidigare. Däremot har det inte ansetts nödvändigt att i lagen särskilt betona att domstolen i sitt beslut skall ange hur långt det straff som förblir villkorligt är eller vilken dag prövotiden upphör. Det nämns inte heller särskilt att det kan be-

stämmas att endast något eller några av straffen skall verkställas om antalet villkorliga straff är två eller flera, eftersom saken i dessa fall är självklar också utan en uttrycklig bestämmelse.

1.2. Lagen om villkorligt straff

På grund av bestämmelserna om villkorligt fängelse i det föreslagna 2 b kap. strafflagen blir lagen om villkorligt straff onödig. Lagen föreslås därför bli upphävd. Det föreslås dessutom att villkorliga bötesstraff som det inte har bestämts att skall verkställas förfaller, om de inte har förfallit med stöd av 6 § lagen om villkorligt straff.

1.3. Lagen om unga förbrytare

7 §. I 2 § lagen om villkorligt straff finns bestämmelser om att ett tidigare brott utgör ett hinder för villkorligt straff. I 7 § lagen om unga förbrytare föreskrivs att undantag på basis av en persons ålder kan göras från 2 § lagen om villkorligt straff. Avsikten är att bestämmelserna i 2 b kap. 1 § 2 mom. strafflagen skall ersätta de nämnda bestämmelserna. Därför föreslås 7 § lagen om unga förbrytare bli upphävd.

8 §. Till följd av bestämmelserna om övervakning i 2 § 2 mom. i det föreslagna 2 b kap. strafflagen blir 8 § 1 mom. lagen om unga förbrytare onödigt. De bestämmelser om övervakningens ändamål som finns i 8 § 2 mom. lagen om unga förbrytare är däremot fortfarande nödvändiga. Det föreslås därför att paragrafen skall ändras så att i den endast bestäms om syftet med övervakningen. Såsom konstaterats i den allmänna motiveringen föreslås i detta sammanhang ännu inte någon mera omfattande ändring av bestämmelserna om övervakning. Till paragrafen fogas dock ett förtydligande av vilket framgår att det är fråga om övervakning av en person som har dömts till villkorligt fängelsestraff.

13 §. Paragrafen innehåller en hänvisning till de bestämmelser om verkställighet av villkorligt straff som finns i lagen om villkorligt straff. Det föreslås att bestämmelser om verkställighet av villkorligt fängelse skall tas in i 2 b kap. 5 § strafflagen. Därför föreslås paragrafen bli upphävd såsom onödig.

27 §. Enligt 1 mom. tillämpas lagen om unga förbrytare inte på brott som avses i militära rättegångslagen (326/1983). I momentet hänvisas således också till bestämmelsen om övervakning av villkorligt dömda unga förbrytare i 8 § 1 mom., som föreslås bli slopat. Eftersom det inte heller när det gäller brott som avses i militära rättegångslagen finns någon orsak att i framtiden förhindra att övervakning används, föreslås inget fortsatt förbud mot den.

Enligt den första meningen i 2 mom. tillämpas vad som i 7 § bestäms om användning av villkorligt straff också på en sådan i militära rättegångslagen avsedd gärning som har begåtts av en person som inte har fyllt 21 år. På grund av bestämmelserna i 1 § 2 mom. i det föreslagna 2 b kap. strafflagen blir 7 § lagen om unga förbrytare onödigt, varför det ovan föreslås att paragrafen skall upphävas. Av denna anledning föreslås 27 § bli ändrad så att den första meningen i 2 mom. stryks.

1.4. Straffregisterlagen

2 §. Bl.a. villkorligt straff och samhällstjänst är sådana straff som skall antecknas i straffregistret. Eftersom det föreslås att villkorliga böter skall slopas som straff, föreslås 2 § 1 mom. straffregisterlagen bli ändrad så att uttrycket "villkorligt straff" ersätts av "villkorligt fängelse". På samhällstjänst som döms ut som tilläggsstraff till villkorligt fängelse tillämpas lagen om samhällstjänst. Därför skall också samhällstjänst som har dömts ut som tilläggsstraff till villkorligt fängelse antecknas i straffregistret. Likaså skall i straffregistret antecknas övervakning som dömts ut som tilläggsstraff till villkorligt fängelse. Det föreslås således att till förteckningen i paragrafen skall fogas villkorligt fängelse och, för tydlighetens skull, också samhällstjänst och övervakning som har dömts ut som tilläggsstraff till villkorligt fängelse.

10 §. På de grunder som anges vid 2 § 1 mom. ovan föreslås det att 1 mom. 1 punkten skall ändras så att uttrycket "villkorligt straff" ersätts av "villkorligt fängelse". Uppgifterna om samhällstjänst eller övervakning som har dömts ut som tilläggsstraff till

villkorligt fängelse föreslås, liksom uppgifterna om villkorligt fängelse, bli slopade sedan fem år förflutit från det den lagakraftvunna domen gavs.

Ikraftträdelsebestämmelse. Med undantag av böter som tilläggsstraff och villkorliga böter antecknas bötesstraff i dag inte i straffregistret. När villkorliga böter frångås som påföljd kvarstår i straffregistret fortfarande ett antal anteckningar om villkorliga böter. Dessa anteckningars betydelse i straffregistret är liten. Därför föreslås det att de anteckningar om villkorliga böter som fortfarande finns i straffregistret skall utplånas när de ändringar som föreslagits i straffregisterlagen träder i kraft.

1.5. Lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

Det föreslås att i 12 § 2 mom., 13 § och 14 § 3 mom. görs de ändringar som föranleds av att lagen om om villkorligt straff upphävs. I stället för till den nämnda lagen hänvisas i paragrafen till det föreslagna 2 b kap. strafflagen. Dessutom föreslås det att uttrycket "villkorligt straff" i 12 § 2 mom. ersätts med "villkorligt fängelse". Den finska termen "koetusaika" i 13 § ersätts dessutom med "koeaika", som också föreslås bli använd i 2 b kap. strafflagen.

1.6. Lagen om strafforderförfarande

Hänvisningen till lagen om villkorligt straff i 1 § 3 mom. lagen om strafforderförfarande blir onödigt om möjligheten att förklara böter villkorliga slopas i enlighet med förslaget. Därför föreslås det att 1 § 3 mom. lagen om strafforderförfarande skall upphävas.

2. Ikraftträdande

Lagarna föreslås träda i kraft tre månader efter det att de har antagits och blivit stadfästas.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag**om ändring av strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) ett nytt 2 b kap. som följer:

2 b kap.

Villkorligt fängelse

1 §

Valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse

Ett fängelsestraff på viss tid som uppgår till högst två år kan förklaras villkorligt (*villkorligt fängelse*), om inte brottets allvarlighet, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet eller gärningsmannens tidigare brottslighet förutsätter att ovillkorligt fängelse döms ut.

För ett brott som någon har begått före fyllda 18 år får dock inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl.

2 §

Tilläggsåtgärder i samband med villkorligt fängelse

Om enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff för brottet, kan dessutom dömas ut böter eller, om det villkorliga fängelsestraffet överstiger ett år, samhällstjänst i minst 20 och högst 90 timmar.

Den som inte hade fyllt 21 år när brottet begicks kan dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under en prövotid, om detta skall anses motiverat för att främja gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott.

Om böter, samhällstjänst och övervakning som döms ut utöver villkorligt fängelse gäller vad som bestäms särskilt om detta. Samhällstjänsten kan dock förvandlas till fängelse i minst fyra och högst 90 dagar.

3 §

Innebörden av villkorligt fängelse

När villkorligt fängelse döms ut, skjuts verkställigheten av straffet upp för en prövotid. Prövotiden för villkorligt fängelse är minst ett och högst tre år. Prövotiden börjar löpa från det att domen avkunnas eller ges.

Straffet förfaller, om det inte bestäms att det skall verkställas enligt 5 §.

4 §

Meddelande om verkningarna av domen

Den som har dömts till villkorligt fängelse skall när domen avkunnas eller ges underrättas om vilken dag prövotiden upphör samt på vilka grunder det kan bestämmas att straffet skall verkställas.

5 §

Förordnande om verkställighet av villkorligt fängelse

Domstolen kan bestämma att det villkorliga fängelsestraffet skall verkställas, om den dömde under prövotiden begår ett brott för vilket personen döms till ovillkorligt fängelse och om åtal för detta brott har väckts inom ett år från prövotidens utgång. För det straff

som skall verkställas och det straff som döms ut för det brott som har begåtts under prøvotiden bestäms då ett gemensamt ovillkorligt fängelsestraff tillsammans med andra nya fängelsestraff som skall dömas ut samtidigt, med iakttagande av vad som bestäms i 7 kap.

Domstolen kan också bestämma att det villkorliga fängelsestraffet skall verkställas endast delvis, varvid straffet till övriga delar

förblir villkorligt med samma prøvotid som tidigare.

6 §

Ikraftträdelse

Denna lag träder i kraft den 200 .

2.

Lag

om upphävande av lagen om villkorligt straff

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1 §

Genom denna lag upphävs lagen den 13 februari 1976 om villkorligt straff (135/1976) jämte ändringar.

2 §

Denna lag träder i kraft den 200 .
Samma dag förfaller sådana bötesstraff som har förklarats villkorliga med stöd av den lag som upphävs och som inte har förfallit med stöd av 6 § i nämnda lag.

3.

Lag**om ändring av lagen om unga förbrytare**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen den 31 maj 1940 om unga förbrytare (262/1940) 7 och 13 §, sådana de lyder i lag 137/1976, samt
ändras 8 § och 27 § 2 mom., av dessa lagrum 27 § 2 mom. sådant det lyder i lag 323/1983, som följer:

8 §

Syftet med övervakningen av den som har dömts till villkorligt fängelsestraff är att hindra den dömde från att begå nya brott och att stödja personen i hans eller hennes strävan att leva klanderfritt.

rättegångslagen eller ett arreststraff skall verkställas samtidigt med ett ovillkorligt fängelsestraff som har dömts ut för ett annat brott, kan också ett fängelse- eller arreststraff som har dömts ut i ett mål som har behandlats så som avses i militära rättegångslagen avtjänas i ungdomsfängelse.

27 §

Om ett fängelsestraff på viss tid som har dömts ut för ett brott som avses i 2 § militära

Denna lag träder i kraft den 200 .

4.

Lag**om ändring av 2 och 10 § straffregisterlagen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i straffregisterlagen av den 20 augusti 1993 (770/1993) 2 § 1 mom. och 10 § 1 mom., sådana de lyder i lag 1061/1996, som följer:

2 §

I straffregistret antecknas på basis av domstolarnas meddelanden uppgifter om avgöranden genom vilka någon i Finland har dömts till ovillkorligt fängelsestraff, samhällstjänst eller villkorligt fängelse eller till villkorligt fängelse förenat med böter, samhällstjänst eller övervakning, till ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff eller till avsättning, eller genom vilka någon läm-

nats obestraftad med stöd av 3 kap. 3 § strafflagen. I straffregistret antecknas dock inte uppgifter om förvandlingsstraff för böter eller fängelsestraff som har dömts ut med stöd av civiltjänstlagen (1723/1991). I straffregistret antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka en juridisk person har dömts till samfundsböter.

10 §

Uppgifter skall utplånas ur straffregistret enligt följande:

1) uppgifter om villkorligt fängelse och om böter, samhällstjänst eller övervakning som har dömts ut jämte villkorligt fängelse, om ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff samt om avsättning och samfundsbot sedan fem år förflutit,

2) uppgifter om ovillkorligt fängelsestraff på högst två år och samhällstjänst sedan tio år förflutit samt

3) uppgifter om ovillkorligt fängelsestraff på över två och högst fem år samt dom genom vilken någon lämnats obestraftad med stöd av 3 kap. 3 § strafflagen sedan tjugo år förflutit

från det den lagakraftvunna domen gavs.

Denna lag träder i kraft den 200 .

Samma dag utplånas ur straffregistret de anteckningar om villkorliga böter som fortfarande finns i registret.

5.

Lag

om ändring av lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 20 juni 1963 om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 12 § 2 mom., 13 § och 14 § 3 mom., sådana de lyder i lag 138/1976, som följer:

12 §

Sedan det har bestämts att övervakningen skall ordnas i Finland, skall bestämmelserna i 2 b kap. strafflagen tillämpas på förordnande om verkställighet av villkorligt fängelse, om inte något annat bestäms nedan.

13 §

Också en sådan i något annat nordiskt land villkorligt dömd beträffande vilken det inte har bestämts att övervakningen skall ordnas i Finland kan, om personen i fråga här döms för ett under prövotiden begånget brott, med tillämpning av bestämmelserna i 2 b kap. strafflagen förklaras ha förverkat förmånen av det villkorliga straffet.

14 §

Om domstolen finner att det på grund av 2 b kap. strafflagen borde bestämmas att ett villkorligt straff som har dömts ut i ett annat nordiskt land skall verkställas eller att i fråga om en villkorligt dömd borde vidtas åtgärder på grund av att personen i fråga har underlåtit att iaktta sådana särskilda villkor eller föreskrifter som förutsätts i domen eller som har meddelats med stöd av den, kan domstolen hänskjuta ärendet till den stat där domen har givits eller där den dömde står under övervakning.

Denna lag träder i kraft den 200 .

6.**Lag****om upphävande av 1 § 3 mom. lagen om strafforderförfarande**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

Genom denna lag upphävs 1 § 3 mom. la-
gen den 26 juli 1993 om strafforderförfaran-
de (692/1993).
Denna lag träder i kraft den 200 .

Helsingfors den 3 november 2000

Republikens President

TARJA HALONEN

Minister Olli-Pekka Heinonen

1.

Lag**om ändring av strafflagen**

I enlighet med riksdagens beslut
fogas till strafflagen av den 19 december 1889 (39/1889) ett nytt 2 b kap. som följer:

Gällande lydelse

(nytt, jfr. lagen om villkorligt straff, som upphävs, och lagen om ändring av lagen om unga förbrytare)

(jfr 1 § VillkSL)

(jfr. 1 § VillkSL)

(jfr. 8 § UngFL)

Föreslagen lydelse

2 b kap.

Villkorligt fängelse

1 §

Valet mellan villkorligt och ovillkorligt fängelse

Ett fängelsestraff på viss tid som uppgår till högst två år kan förklaras villkorligt (*villkorligt fängelse*), om inte brottets allvarlighet, gärningsmannens skuld sådan den framgår av brottet eller gärningsmannens tidigare brottslighet förutsätter att ovillkorligt fängelse döms ut.

För ett brott som någon har begått före fyllda 18 år får dock inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl.

2 §

Tilläggsåtgärder i samband med villkorligt fängelse

Om enbart villkorligt fängelse inte kan anses vara ett tillräckligt straff för brottet, kan dessutom dömas ut böter eller, om det villkorliga fängelsestraffet överstiger ett år, samhällstjänst i minst 20 och högst 90 timmar.

Den som inte hade fyllt 21 år när brottet begicks kan dömas till villkorligt fängelse förenat med övervakning under en provotid, om detta skall anses motiverat för att främja

gärningsmannens möjligheter att anpassa sig i samhället och för att förhindra återfall i brott.

Om böter, samhällstjänst och övervakning som döms ut utöver villkorligt fängelse gäller vad som bestäms särskilt om detta. Samhällstjänsten kan dock förvandlas till fängelse i minst fyra och högst 90 dagar.

3 §

Innebörden av villkorligt fängelse

(jfr. 3 och 6 § VillkSL)

När villkorligt fängelse döms ut, skjuts verkställigheten av straffet upp för en prøvotid. Prövotiden för villkorligt fängelse är minst ett och högst tre år. Prövotiden börjar löpa från det att domen avkunnas eller ges.

(jfr. 3 § VillkSL)

Straffet förfaller, om det inte bestäms att det skall verkställas enligt 5 §.

4 §

Meddelande om verkningarna av domen

(jfr. 4 och 7 § VillkSL)

Den som har dömts till villkorligt fängelse skall när domen avkunnas eller ges under rättas om vilken dag prøvotiden upphör samt på vilka grunder det kan bestämmas att straffet skall verkställas.

5 §

Förordnande om verkställighet av villkorligt fängelse

(jfr. 4 och 5 § VillkSL)

Domstolen kan bestämma att det villkorliga fängelsestraffet skall verkställas, om den dömde under prøvotiden begår ett brott för vilket personen döms till ovillkorligt fängelse och om åtal för detta brott har väckts inom ett år från prøvotidens utgång. För det straff som skall verkställas och det straff som döms ut för det brott som har begåtts under prøvotiden bestäms då ett gemensamt ovillkorligt fängelsestraff tillsammans med andra nya fängelsestraff som skall dömas ut samtidigt, med iakttagande av vad som be-

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

stäms i 7 kap.

Domstolen kan också bestämma att det villkorliga fängelsestraffet skall verkställas endast delvis, varvid straffet till övriga delar förblir villkorligt med samma prøvotid som tidigare.

6 §

Ikrafttädelse

Denna lag träder i kraft den _____ 200 .

2.

Lag

om upphävande av lagen om villkorligt straff

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 §

För ett eller flera brott ådömt fängelsestraff i högst två år eller bötesstraff kan förklaras villkorligt (*villkorligt straff*) såsom i denna lag stadgas.

(upphävs, se 1 § i det nya 2 b kap. SL)

Ett fängelsestraff kan förklaras villkorligt, om inte hänsyn till den allmänna laglydningen kräver att straffet ådöms ovillkorligt. Har någon begått ett brott innan han fyllt aderton år, får han dock inte dömas till ovillkorligt fängelsestraff, om det inte finns vägande skäl.

Ett bötesstraff får endast av särskilda skäl förklaras villkorligt.

(upphävs, se 2 b kap. 2 § SL)

Om villkorligt fängelsestraff ensamt för sig måste anses vara en otillräcklig påföljd för brottet, kan lagbrytaren jämte det villkorliga fängelsestraffet dömas till ovillkorligt bötesstraff, även då för brottet icke stadgats böter.

2 §

Har den tilltalade under de tre år som närmast föregått brottet blivit dömd till ett ovillkorligt fängelsestraff på mera än ett år, skall det nya straffet inte förklaras villkorligt, om det inte finns särskilda skäl till det.

(slopas, jfr. 2 b kap 1 § SL)

3 §

Straffet är villkorligt under viss, av domstolen utsatt tid (prövotid), vars längd är minst ett och högst tre år. Prövotiden börjar löpa från det dom, lydande på villkorligt straff, har avkunnats eller givits. I domen skall dagen för prövotidens utgång bestämmas.

(upphävs, jfr. 2 b kap. 3 och 4 § SL)

4 §

Begår den som har dömts till ett villkorligt straff under prövotiden ett nytt brott som föranleder fängelsestraff och har åtal för detta brott väckts senast inom ett år efter prövotidens utgång, får domstolen bestämma att det villkorliga straffet skall verkställas antingen helt eller delvis samt låta återstoden av straffet förbli villkorligt med samma prövotid som tidigare. Om det bestäms att endast en del av det villkorliga straffet skall verkställas, skall domstolen i sitt utslag också nämna hur mycket av straffet som förblir villkorligt samt den dag då prövotiden upphör. Har det dömts till två eller flera villkorliga straff, får domstolen också bestämma att något eller några av dem skall verkställas.

(upphävs, jfr. 2 b kap. 4 och 5 § SL)

Om det bestäms att ett villkorligt straff skall verkställas antingen helt eller delvis och om det nya brottet föranleder ett ovillkorligt fängelsestraff, skall i fråga om bestämmande av ett gemensamt ovillkorligt fängelsestraff i tillämpliga delar iakttas 7 kap. strafflagen. På motsvarande sätt skall förfaras, om det bestäms att två eller flera villkorliga straff skall verkställas.

5 § har upphävts genom L 8.8.1997/752

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

6 §

Har villkorligt straff icke enligt 4 § förordnats att verkställas, är straffet förfallet.

(upphävs, jfr. 2 b kap. 3 § SL)

7 §

Den som dömes till villkorligt straff skall, då domen avkunnas eller gives, underrättas om de grunder på vilka det villkorliga straffet kan förordnas att verkställas.

(upphävs, jfr. 2 b kap. 4 § SL)

8 §

Har villkorligt straff förordnats att verkställas, skall i 8 kap. 9 § strafflagen nämnda tider räknas från den dag då laga kraft vunnit dom rörande verkställigheten har givits.

(slopas)

9 §

Närmare stadganden om tillämpning och verkställighet av denna lag utfärdas genom förordning.

10 §

Denna lag träder i kraft den 1 april 1976. Genom densamma upphäves lagen den 20 juni 1918 angående villkorlig straffdom.

Straff som före lagens ikraftträdande har ådömts villkorligt kan förordnas att verkställas, om förutsättningarna för verkställighet föreligger enligt stadgandena såväl i 4 § av denna lag som i tidigare lag.

Vad i 2 § stadgas om fängelsestraff skall iakttagas även i fråga om tidigare ådömt tukthusstraff.

3.

Lag**om ändring av lagen om unga förbrytare**

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen den 31 maj 1940 om unga förbrytare (262/1940) 7 och 13 §, sådana de lyder
 i lag 137/1976, samt
ändras 8 § och 27 § 2 mom., av dessa lagrum 27 § 2 mom. sådant det lyder i lag 323/1983,
 som följer:

Gällande lydelse

7 §

Vad i 2 § lagen om villkorligt straff är stadgat hindrar ej tillämpning av sådant straff för brott, som begåtts av ung förbrytare.

8 §

Villkorligt dömd ung förbrytare skall under prøvotiden stå under övervakning, utom då rätten funnit, att den dömda även utan övervakning låter sig rätta, och i samband med den villkorliga straffdomen förordnat, att den dömda ej skall ställas under övervakning.

Övervakningens ändamål är att hindra den dömda att begå nytt brott och att stödja honom i hans strävan att leva klanderfritt.

13 §

Beträffande verkställigheten av villkorligt straff gäller vad i lagen om villkorligt straff är stadgat.

27 §

Vad som i 7 § är stadgat om användning av villkorligt straff tillämpas även på sådan i militära rättegångslagen avsedd gärning som begåtts av person som inte fyllt tjuogoett år.

Om fängelsestraff på viss tid som ådömts för brott som avses i 2 § militära rätte-

Föreslagen lydelse

7 §

(upphävs, se 2 b kap. 1 § SL)

8 §

(jfr. 2 b kap. 2 § 2 mom. SL)

13 §

(upphävs, se 2 b kap. 5 § SL)

27 §

Om ett fängelsestraff på viss tid som har dömts ut för ett brott som avses i 2 § militä-

Gällande lydelse

gångslagen eller arreststraff skall verkställas samtidigt med ett för annat brott ådömt ovillkorligt fängelsestraff, kan även fängelse- eller arreststraff som ådömts i mål som behandlats på det sätt som avses i militära rättegångslagen avtjänas i ungdomsfängelse.

Föreslagen lydelse

ra rättegångslagen eller ett arreststraff skall verkställas samtidigt med ett ovillkorligt fängelsestraff som har dömts ut för ett annat brott, kan också ett fängelse- eller arreststraff som har dömts ut i ett mål som har behandlats så som avses i militära rättegångslagen avtjänas i ungdomsfängelse.

Denna lag träder i kraft den 200 .

4.

Lag**om ändring av 2 och 10 § straffregisterlagen**

I enlighet med riksdagens beslut ändras i straffregisterlagen av den 20 augusti 1993 (770/1993) 2 § 1 mom. och 10 § 1 mom., sådana de lyder i lag 1061/1996, som följer:

Gällande lydelse

2 §

I straffregistret antecknas på basis av domstolarnas meddelanden uppgifter om avgöranden genom vilka någon i Finland dömts till ovillkorligt fängelsestraff, samhällstjänst, villkorligt straff, böter som tilläggsstraff, ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff, avsättning eller lämnats obestraftad med stöd av 3 kap. 3 § strafflagen. I straffregistret antecknas dock inte uppgifter om förvandlingsstraff för böter eller fängelsestraff som har dömts ut med stöd av civiltsjänstlagen (1723/91). I straffregistret antecknas även uppgifter om avgöranden genom vilka en juridisk person har dömts till samfundsbot.

Föreslagen lydelse

2 §

I straffregistret antecknas på basis av domstolarnas meddelanden uppgifter om avgöranden genom vilka någon i Finland har dömts till ovillkorligt fängelsestraff, samhällstjänst eller villkorligt fängelse eller till villkorligt fängelse förenat med böter, samhällstjänst eller övervakning, till ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff eller till avsättning, eller genom vilka någon lämnats obestraftad med stöd av 3 kap. 3 § strafflagen. I straffregistret antecknas dock inte uppgifter om förvandlingsstraff för böter eller fängelsestraff som har dömts ut med stöd av civiltsjänstlagen (1723/1991). I straffregistret antecknas också uppgifter om avgöranden genom vilka en juridisk person har dömts till samfundsbot.

10 §

Uppgifter skall utplånas ur straffregistret enligt följande:

1) uppgifter om *villkorligt straff, böter* som tilläggsstraff, ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff, avsättning och samfundsbot sedan fem år förflutit,

2) uppgifter om ovillkorligt fängelsestraff på högst två år och samhällstjänststraff sedan tio år förflutit samt

3) uppgifter om ovillkorligt fängelsestraff på över två och högst fem år samt dom genom vilken någon lämnats obestraftad med stöd av 3 kap. 3 § strafflagen sedan tjugo år förflutit

från det den lagakraftvunna domen gavs.

---

10 §

Uppgifter skall utplånas ur straffregistret enligt följande:

1) uppgifter om *villkorligt fängelse och om böter, samhällstjänst eller övervakning som har dömts ut jämte villkorligt fängelse*, om ungdomsstraff, böter i stället för ungdomsstraff samt om avsättning och samfundsbot sedan fem år förflutit,

2) uppgifter om ovillkorligt fängelsestraff på högst två år och samhällstjänst sedan tio år förflutit samt

3) uppgifter om ovillkorligt fängelsestraff på över två och högst fem år samt dom genom vilken någon lämnats obestraftad med stöd av 3 kap. 3 § strafflagen sedan tjugo år förflutit

från det den lagakraftvunna domen gavs.

Denna lag träder i kraft den 200 .

Samma dag utplånas ur straffregistret de anteckningar om villkorliga böter som fortfarande finns i registret.

5.

Lag

om ändring av lagen om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 20 juni 1963 om samarbete mellan Finland och de övriga nordiska länderna vid verkställighet av domar i brottmål (326/1963) 12 § 2 mom., 13 § och 14 § 3 mom., sådana de lyder i lag 138/1976, som följer:

Gällande lydelse

12 §

Sedan anordnandet av övervakning förordnats att äga rum i Finland, skola beträff-

Föreslagen lydelse

12 §

Sedan det har bestämts att övervakningen skall ordnas i Finland, skall bestämmelser-

Gällande lydelse

Föreslagen lydelse

fande förordnande om verkställighet av villkorligt straff, såframt nedan icke annorlunda föreskrives, stadgandena i 4 och 5 §§ lagen om villkorligt straff äga tillämpning.

na i 2 b kap. strafflagen tillämpas på förordnande om verkställighet av villkorligt fängelse, om inte något annat bestäms nedan.

13 §

Även sådan i annat nordiskt land villkorligt dömd, beträffande vilken ej förordnats att övervakningen av honom skall anordnas i Finland, kan, om han här dömes för ett under prövotiden eller före denna begånget brott, med tillämpning av stadgandena i 4 och 5 §§ lagen om villkorligt straff förklaras ha förverkat förmånen av det villkorliga straffet.

13 §

Också en sådan i något annat nordiskt land villkorligt dömd beträffande vilken det inte har bestämts att övervakningen skall ordnas i Finland kan, om personen i fråga här döms för ett under prövotiden begånget brott, med tillämpning av bestämmelserna i 2 b kap. strafflagen förklaras ha förverkat förmånen av det villkorliga straffet.

14 §

Finner domstol, att i annat nordiskt land ådömt villkorligt straff på grund av 4 eller 5 § lagen om villkorligt straff borde förordnas att verkställas eller att i fråga om villkorligt dömd borde vidtagas åtgärder på grund av att han underlåtit att iakttaga i domen förutsatta eller med stöd därav uppställda särskilda villkor eller föreskrifter, kan domstolen hänskjuta ärendet att avgöras i den stat, där domen givits eller där den dömd står under övervakning.

14 §

Om domstolen finner att det på grund av 2 b kap. strafflagen borde bestämmas att ett villkorligt straff som har dömts ut i ett annat nordiskt land skall verkställas eller att i fråga om en villkorligt dömd borde vidtas åtgärder på grund av att personen i fråga har underlåtit att iaktta sådana särskilda villkor eller föreskrifter som förutsatts i domen eller som har meddelats med stöd av den, kan domstolen hänskjuta ärendet till den stat där domen har givits eller där den dömd står under övervakning.

Denna lag träder i kraft den 200 .

6.

Lag**om upphävande av 1 § 3 mom. lagen om strafforderförfarande**

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

Gällande lydelse

1 §

Vid strafforderförfarande tillämpas inte stadgandena i lagen om villkorligt straff (135/76).

Föreslagen lydelse

(upphävs)

Denna lag träder i kraft den   200 .
